

HUMANIST

Glasilo dijakov **Gimnazije Jožeta Plečnika**
za vprašanja humanistike in družboslovja

Številka 4–5 (2019–2020)

Publikacija izhaja občasno – po navdihu in potrebi.

Uredniški odbor: dr. Andrej Leskovic (mentor), Pino Hiti Ožinger, Aljaž Košič

Likovna oprema: dijaki 1. letnika z mentorico Anjo Anamarijo Šmajdek

Postavitev na splet: mag. Miranda Bobnar

Spletni naslov: <http://sites.google.com/site/humanistgjp>

Vsebina

Beseda mentorja

Kaj je zame filozofija? Razmišljanja dijakov 4. letnika pri prvi uri filozofije v šolskem letu

Filozofske študije

Pino Hiti Ožinger

Spol skozi filozofijo

Aljaž Košič

Ali je človek po naravi dober ali slab?

Kristian Šurbek

Vprašanje pravičnosti in svobode v filozofiji Johna Stuarta Milla

Erich Fromm

Lara Kržišnik

Frommovo *Umevanje ljubezni*

Val Bauer

Frommovo razumevanje človekove narave

Droge

Zarja Zlobec

Ali nam droge razširjajo spoznanje?

Koronavirusna kriza kot miselni izziv

Petra Skerlep, Maks Istenič

Misli o pandemiji novega koronavirusa

Ronja Trušnovec

Borut Ošljaj: Filozofija v karanteni II: Kriza, virus, etika

Temeljni pojmi filozofije

Pino Hiti Ožinger

Bolje je biti nezadovoljen Sokrat kot zadovoljen prašič

Valentina Gržina

Panteizem

Iza Florjančič

Svetovni etos

Tjaša Šeško

Filozofija kot terapija, terapija kot filozofija

Filozofski dogodki v šolskem letu 2019/2020

Beseda mentorja

Ideja o šolskem humanističnem glasilu se je porodila pred desetimi leti na pobudo dijakov četrtega letnika, ki so se pripravljali na maturitetni izpit iz filozofije. Izšle so tri številke, pričujoča dvojna številka pa je izšla po kar sedemletnem premoru. Nov navdih za izdajo revije smo z dijaki, ki so sodelovali pri pripravi te številke, dobili v času pandemije novega koronavirusa, ki je mlade filozofske talente spodbudila k pisanju filozofskih besedil – kar nekaj člankov, objavljenih v tej številki, je nastalo v zadnjih dveh mesecih šolskega leta, ko se je pouk iz učilnic preselil v spletne učilnice in na videokonference, hkrati pa se je podaljšal čas, ki smo ga lahko namenili razmišljanju. Nekaj prispevkov, ki so objavljeni v tej številki, je bilo sprva objavljenih v spletnem forumu, ki je v času učenja na daljavo nadomestil živahne debate in postal edini prostor filozofske komunikacije. Objavo bi si zaslužilo še bistveno več člankov, ki so jih v času koronakrize napisali dijaki, pričujoča publikacija predstavlja le skromen izbor besedil. Nekaj filozofskih besedil, ki so nastala v tem času, pa je bilo že objavljenih v 5. številki šolskega dijaškega glasila Šubawski. V letošnji številki objavljamo tudi zelo kvalitetne digitalne grafike, ki so jih ustvarili dijaki 1. letnika pri premetu likovna umetnost.

Glasilo ostaja zvesto svojim prvotnim načelom – dijakom omogoča objaviti razmišljanji s področja družboslovnih in humanističnih znanosti in izmenjave pogledov na temeljna vprašanja sveta in našega bivanja v svetu. V tokratni številki prevladujejo prispevki s področja filozofije, želim pa si, da bi revija v prihodnjih letih postala tudi prostor sodelovanja med različnimi humanističnimi vedami, pa tudi dialoga z naravoslovnimi znanostmi.

Vse dijake, ki želijo sodelovati pri nastajanju naslednje številke revije in bi radi postali člani uredniškega odbora, vabim, da se nam pridružijo, vse, ki želijo v kateri izmed naslednjih števil objaviti prispevek, pa vabim, da mi pišejo na naslov andrej.leskovic@gjp.si. K sodelovanju vljudno vabim tudi vse profesorje, ki bi pri reviji želeli sodelovati kot področni mentorji.

Zahvaljujem se sodelavcem revije in vsem želim prijetno branje.

Andrej Leskovic

Kaj je zame filozofija?

Razmišljanja dijakov 4. letnika pri prvi uri filozofije v šolskem letu

Menim, da je človek v zgodovini začel filozofirati, ko je bil dovolj razvit, da se je zavedel samega sebe. Takrat se je lahko zazrl v nebo in se začudil nad svojo majhnostjo. In takrat so se mu začela porajati mnoga vprašanja, na katera je zelo težko odgovoriti ali pa nanje ne bo odgovoril nikoli. Pomen filozofije vidim v tem, da dvomi v »prave« odgovore na temeljna vprašanja človeka in sveta, in v tem, da si prizadeva, da bi postali boljši ljudje. Z njeno pomočjo se zavemo, da smo zelo majhen del velike realnosti, in nas sili k iskanju lastnega bistva, s svojo dialoško naravo pa nam pomaga živeti skupaj z drugimi. Mislim, da bi, če bi vsi ljudje iskali odgovore na filozofska vprašanja ali pa si jih vsaj kdaj pa kdaj zastavili, živeli vsi nekoliko bolje, saj bi se več ljudi zavedalo svoje majhnosti, kar bi po mojem mnenju privedlo do manj egoizma in tako bi filozofija pripomogla k izboljšanju sveta.

Aljaž, 4. a

Ko razmišljam o radovednosti kot nagonu k filozofiranju, ne pomislim le na ljudi – vprašam se, ali ni radovednost bolj primarna, pomislim na mačka, ki prvič v življenju vidi ogenj. Sprva je prestrašen, a se mu počasi približuje in ga spoznava. Čeprav smo ljudje razvili sposobnost poglobljenega razmišljanja in dvoma, se radovednost kaže tudi v nižjih oblikah živih bitij. Le ljudje lahko gojimo ljubezen do modrosti, a mislim, da nam je radovednost, ki je v temelju te ljubezni, skupna z živalmi – skoznje se izraža ljubezen do življenja. Ljubezen do modrosti ali filozofija je le bolj razvita oblika tega osnovnega zaupanja v obširnost, prekrasnost in nenavadnost sveta, v katerem prebivamo.

Ker pa imamo ljudje sposobnost poglobljanja in razširjanja te radovednosti, jo lahko tudi uničimo z dogmatičnimi nauki, uporabljenimi kot sredstvo nadzora nad prebivalstvom. Zato sta radovednost in dvom, ki ju spodbuja filozofija, dobri načeli za življenje.

Pino, 4. b

Menim, da se je filozofija začela razvijati, ko smo imeli ljudje priskrbljene vse osnovne življenjske potrebe. Če nam ni treba nenehno razmišljati o tem, kje bomo spali ali kje našli hrano, se nam porodijo bolj kompleksne misli in vprašanja. Filozofija nima enotnega nauka, odlikuje jo to, da ima vsak veliki filozof svoje lastno mišljenje. Nekaterim je lahko filozofija zapravljanje časa in neumnost, saj so navajeni na "materialni" pogled na svet. Medtem ko je drugim lahko filozofija najboljša stvar v življenju, saj jih filozofska vprašanja in iskanje resnice motivirajo in jim dajejo zadovoljstvo ter jim pomagajo premagati dolgočasnost, saj so s pomočjo filozofije v življenju našli smisel.

Kristian, 4. d

Žana Otoničar, 1. a: *Zmedene misli*

Filozofske študije

Spol skozi filozofijo

Uvod

Za namen tega spisa bi rad opisal, kako je v zgodovini spol nastal, in nato s pomočjo sodobnih filozofskih avtorjev razpravljaj naprej o tem, kaj spol je in kakšno vlogo ima v naši družbi.

Že Sokrat se je zavedal, da je treba temeljne pojme korenito analizirati, da je lahko razprava koristna in da se lahko dokoplujemo do resnice. In kaj je spol, če ne neki temeljni pojem, sestavni del naše družbe, okoli katerega se vrtili velik del našega delovanja? Na naše obnašanje vplivajo naša osebnost, situacija, v kateri se znajdemo, in med drugim tudi naš spol.

Prepričan sem, da je treba spol obravnavati ne le iz sociološke in psihološke perspektive, ampak tudi filozofske, še posebej etične. Če želimo ustvariti pravičnejšo družbo, moramo razumeti, kako ta družba sploh deluje. Povezovati moramo različne znanosti in poglede, razmišljati celostno in vzeti v poštev ideje, ki niso obremenjene s predsodki, ki so se oblikovali skozi tisoče let kulturne zgodovine. Resnica je lahko tudi revolucionarna in se ne sklada s trenutnimi splošno priznanimi prepričanji.

Obravnaval bom stališča avtorjev, ki so precej oddaljena od splošnega prepričanja ljudi. To je koristno zato, ker mislim, da je pomembna temeljita razprava in argumentiranje, posebno v sodobnem svetu, kjer se kaže razmah spolnega izražanja, z delovanjem ljudi, ki pogosto nasprotuje večinskemu delovanju človeštva v vsej dozdajšnji zgodovini. Vedno več ljudi se več ne pripisuje enemu od dveh družbenih spolov, kar pomeni velik obrat ne samo za feminizem, temveč splošno politično, zakonsko in etično delovanje. Zato si, namesto da obsojamo nove obrate v družbi, pogledjmo, zakaj se ti obrati sploh dogajajo in ali so dobri ter ali pripomorejo k bolj prilagojenemu okolju za vse ljudi. To lahko storimo tako, da najprej razčlenimo pojem spola in ga opredelimo.

Biologija ali družba

Če želimo razčleniti neki pojem, se je dobro najprej obrniti na slovarsko razlago besede, čeprav je ta pogosto zelo pomanjkljiva. *SSKJ* definira spol kot »značilnosti, po katerih se bitja delijo na moška in ženska«. Po tej razlagi lahko sklepamo, da obstaja jasna razločitev med moškim in žensko. Slovarska

razlaga se verjetno nanaša na biološke značilnosti posameznikov, kot so spolni organi in spolni kromosomi, ki določajo človekov spol ob rojstvu. Problem se pa pojavi v naši percepciji individualnega človeka. Kljub temu, da ima lahko nekdo moški spolni ud in XY kromosome, sta lahko njegov videz in obnašanje popolnoma ženska in lahko tako osebo dojemamo kot osebo ženskega spola. Zato je v sodobnem diskurzu postavljena ločnica med biološkim (ang. *sex*) in družbenim spolom (ang. *gender*).

Če je družbeni spol skupek splošno dogovorjenih norm in navad, se zastavi vprašanje, ali je tak spol vedno vezan na prvoten, biološki spol? So bile te ustaljene navade v naši kulturi postavljene glede na naše živalske lastnosti?

S površnim opažanjem bi lahko vsekakor zagovarjali tako trditve. Pripadniki biološkega moškega spola imajo mišično strukturo, bolj usposobljeno za fizična dela, in lahko poleg tega tudi upravljajo drugačna dela brez omejitev, medtem ko so ženske omejene s šibkejšim telesom in materinskim nagonom, ki povzroča, da jih večina ostane doma in se posveča otrokom, namesto delu. Zato imajo moški vodilno vlogo in ženske podrejeno, vse to pa je podprto z biologijo. Tak kvaziznanstveni seksizem je temeljni sestavni del zahodne družbe.

Ampak pogledjmo na to iz drugega zornega kota. Kdo določa, katera skupina ljudi bo podrejena ali nadrejena? Kdo v družbi oblikuje hierarhije? Seveda tista skupina ljudi, ki lahko to moč zagotavlja s prisilo. V naravnem kontekstu je to skupina ljudi z večjo fizično močjo, v prazgodovini so bili to med ljudmi moški. Zato ni nič čudnega, da je moderni svet rodil emancipacijsko gibanje, saj taka prisila ni več tako močna. V sodobnem svetu ni več pomembno, kdo ima največjo fizično moč. Tisti, ki lahko močneje udari, ne diktira več svojega položaja v hierarhiji in ne nosi več politične moči. To je povezano prav tako z demokracijo, ki nam je podala svobodo izražanja, in s tehnologijo, ki je rodila orožja, neodvisna od človekovih fizičnih sposobnosti. Politično moč zdaj nosi tisti z močnejšim glasom. Karizmatičen človek bo prej sposoben zbrati vojsko in narediti državni udar kot nekdo, ki lahko dvigne stokilogramsko utež.

Zato se moramo vprašati, ali so starodavne vloge spolov res še vedno relevantne in ali se lahko

zanašamo na fizično sposobnost bioloških spolov pri določanju družbenih vlog. Mislim, da je odgovor preprost in da je treba v resnici spol kot pojem popolnoma redefinirati, saj se spolne vloge prazgodovine ne skladajo več s potrebami sodobnega sveta.

Binarnost spolov

V večini sodobnih družb je vzpostavljena ločnica med le dvema spoloma, ki se je, upravičeno, v zadnjih nekaj desetletjih nekoliko zrahljala. Če je družbeni spol skupek nekaj kulturno dogovorjenih praks pripadnikov neke grobo zaokrožene skupine določenega spola, to pomeni, da če se te prakse spremenijo, se tudi naše pojmovanje določene spolne skupine spremeni. Iz tega sledi, da je družbeni spol konstrukt družbe, ki je podrejen splošni kulturi prebivalstva. Zakaj, torej, v večini kultur obstajata le dva splošno znana spola?

Tukaj bi lahko uporabili dva argumenta. Eden je zgolj praktičen. Lažje je živeti v družbi z manj ločenimi skupinami, kar se lahko kaže v jeziku, kjer si nam ni treba zapomniti več kot tri jezikovne spole. Ali pa v identifikacijskem sistemu, kjer je preprosto lažje označiti osebo kot žensko ali moškega in to zapisati na osebno izkaznico, namesto da se ubadamo z mnogimi spoli. Vendar ta argument ignorira prvoten vzrok za nastanek takega binarnega sistema. Čeprav je lažje imeti manj spolov, bi bilo vendar še lažje sploh ne imeti spolov. Torej zakaj je družba sploh vzpostavila ta sistem?

Za drugi argument se spet vrnimo k biologiji. Tu je pomembna trditev, da sta biološka spola dva, in ker je družbeni spol vezan na biološkega, sta zato tudi družbena dva. Vendar je tu pomembno spoznati, da biološki spol ni nujno prvoten, ampak je tudi vezan na družbenega. Biološki spol temelji na vzpostavljeni paralelnosti binarnih spolov, ki je pa v družbi podprt z idejo heteronormativnosti. To pomeni, da je v trenutni družbeni ureditvi postavljena normativa heteroseksualne privlačnosti med moškim in ženskim spolom, ki pa kljub njeni »učinkovitosti« pri razmnoževanju, izključuje opazen delež človeške populacije. Že sam obstoj ljudi z alternativnim spolnim izražanjem, ki se ne ujema s heteronormativno predstavo družbenega in posledično biološkega spola, izpodbija idejo o striktni spolni binarnosti in razlaga, da je tako biološki kot družbeni spol bolj raznolik, kot si ga predstavlja večina. Če družbeni spol deleži na

biološkem, tudi biološki deleži na družbenem, saj je lahko v pravem kontekstu tudi človek z moškimi spolovili dojet na feminin način.¹

Obstoj spolnih izražanj izven heterobinarnosti že dolgo bega prepričanja ljudi, ki spol dojemajo kot metafizično substanco, pripisano posamezniku, najsi bo to ženska ali moška substanca. Rad bi izpostavil filozofa Otta Weiningerja, ki je označil moško spolno substanco kot aktivno in žensko kot pasivno. Zanimivo je, da je v knjigi *Spol in značaj* zapisal, da so edine ženske, ki so zmožne emancipacije, nekatere lezbijke. Tako prepričanje je zmotno ravno zato, ker deluje prav v tem okviru heteronormativnega modela privlačnosti med spoloma. Moškega označuje za aktivnega, saj drži zgodovinsko vlogo nadrejenega v družini, žensko pa pasivno zaradi zgodovinske vloge podrejenosti. Lezbijke so v tem primeru neka abnormalnost, ki ne sodi v prekonstruiran model, zato jih Weininger opiše kot inherentno »moške«, z moško metafizično substanco, ki jim omogoča aktivnost in emancipacijo.²

A vendar lezbijke niso moški. Kljub temu pa pod binarnim sistemom ne spadajo v poenoteno skupino žensk, saj se ne prilagajajo heteroseksualni normativi, ki opredeljuje biološki spol. Da bi pa bolje razumeli nenavaden položaj lezbijk in nekoliko pozneje tudi homoseksualcev na splošno, moramo najprej raziskati trenuten položaj žensk v družbi.

2. Kaj je ženska?

Ker je ideja prosto odprtega *performansa* spolov morda preveč radikalna za nekatere ljudi, je treba razložiti, zakaj je etično pravilna in zakaj heteronormativnost ni etično pravilna, vsaj v trenutnem obsegu družbene ureditve. Etični problem je viden, če uvidimo, da je patriarhat še vedno vseprisoten v družbi in si podreja ženske kot neki nečloveški tujek.

Zelo znan je citat Simone de Beauvoir: »Ženska se ne rodi: ženska to postane,« ki zagovarja teorijo družbene konstrukcije spola. Vendar kot razlaga Simone de Beauvoir, ta konstrukcija ni ženska, vendar je predvsem moška zamisel. Ženska je v tej konstrukciji le negativ moškemu, medtem ko se moški enači s človekom (l'homme (franc.) = moški/človek; man (angl.) = moški/človek). Tako ženska ni človek, ampak je v resnici protičlovek. Simone de Beauvoir piše:

¹ Vsebinska odstavka je povzeta po Butler, 2001.

² Weininger, 1936.

»Človeštvo je moško in moški definira žensko, ne kot samo na sebi, ampak v relaciji do njega; ona ni priznana za avtonomno bitje.«³

Benda pa ugotavlja:

»Moško telo ima pomen samo po sebi, brez ozira na žensko telo, medtem ko se zdi žensko telo brez pomena, če se ne nanaša na moškega. Moški se osmišlja brez ženske. Ženska se ne osmišlja brez moškega.«⁴

Ker ima moški zgodovinsko nadrejeno vlogo, ni čudnega, da je tudi on zasnoval kulturno ogrodje, po katerem se orientirajo tako moški kot ženske. To kulturno ogrodje je v osnovi moško-centrirano in podreja ženske kot nečloveške objekte. Ko rečemo, da živimo v »svetu moških«, v resnici mislimo, da je naše dožemanje človeštva tako, da je človeštvo inherentno moško. Patriarhat ni samo vprašanje o tem, kako moški dobijo večjo plačo in kako so ženske napadene z neprimernimi opazki že, če se sprehodijo do službe čez cesto. Patriarhat ima korenine v zelo pomembnem sestavnem delu kulture, in to je naš jezik. Tako je zakoreninjen, da če nadaljujemo emancipacijski boj v okviru binarnega heteronormativnega dožemanja sveta, ki so ga postavili moški, ženske ne bodo mogle korenito izboljšati svojega stanja. Vedno bodo ostale inherentno »nečloveške«, čeprav sestavljajo (več kot) polovico človeškega prebivalstva.

Če preidemo nazaj na lezbijke, lahko res priznamo, da imajo boljšo sposobnost emancipacije. Ampak to ni zato, ker vsebujejo več moške esence in so bolj moške in »aktivne,« kot je menil Weininger, vendar zato, ker delujejo izven heteroseksualnega sistema, ki označuje ženske za nečloveške. Tako so si lezbijke pravzaprav izborile status človeka, ki ga heteroseksualne ženske v družbi še nimajo. Seveda bi v to lahko vključili še biseksualne ženske in pravzaprav katerekoli neheterospolno orientirane ženske. Če gremo še korak naprej, bi lahko rekli, da je celotna LGBT+ skupnost orodje, ki deluje proti heteronormativni družbi in tako pripomore k ženski emancipaciji. Tako so tudi geji in biseksualni moški »zavezniki« žensk v njihovem boju za človeške pravice.

Kaj je moški?

Bolj podrobno je treba obravnavati tudi moški status. Lahko je prepoznati patriarhat in označiti vse moške za privilegirane in zato sovražnike v »feministični vojni«. A že če pogledamo statistike storjenih samomorov, lahko vidimo, da je moških skoraj dvakrat toliko kot ženskih. Iz tega lahko sklepamo, da v trenutni družbeni ureditvi, ki je patriarhalna, moški niso najbolj srečni v svojem položaju. Čeprav naj bi ta položaj zagotavljal moč in dominanco, vendarle ne zagotavlja sreče. Zakaj je tako?

Eden od razlogov je ta, da je ideja moške moči spojena z idealom potlačenega čustvovanja. Pretirano izkazovanje čustev je v moški družbi znak šibkosti in nekaj, kar je v osnovi ženska značilnost. Taka represija vodi v to, da moški večinoma ne poiščejo čustvene opore in ostanejo nesrečni. Če to povežemo z ugotovitvijo iz prejšnjega poglavja, bi lahko rekli, da moški, ki imajo težave z ohranjanjem lastne sreče, niso »pravi moški,« torej morajo biti ženske narave, torej niso ljudje, temveč protiljudje.

Menim, da je še en razlog za moško nestrinjanje s patriarhatom spolna represija. Ideal močnega moškega vključuje tudi prepričanje, da mora moški čim prej izgubiti devičnost in imeti spolne odnose z mnogimi ženskami. To je v nasprotju z ženskimi idealom, po katerem morajo ženske izgubiti devičnost samo s pravo osebo in ne smejo občevati z veliko moškimi, saj potem veljajo za nezaželene »kurbe«. Čeprav je ženski ideal skrajno nepravilčen, mislim, da je moški ravno toliko. Pritisk na moške, da čim bolj spolno občujejo, je močan in vodi v enako znamenje antičloveka za nekonformne moške.

Kot primer skrajne posledice negativnega vpliva patriarhata na moške bi rad izpostavil novejšo skupino moških, nastalo na internetnih forumih, ki se imenujejo *inceli*.⁵ Beseda je okrajšava za »involuntary celibate«, po slovensko neprostovoljni celibatnik. To je skupnost moških, ki je prepričana o tem, da jim njihova genska zasnova onemogoča udejstvovanje v spolnih odnosih z ženskami, ne glede na to, kako močno poskušajo. To jih je privedlo do te točke, da so zasnovali svojo mitologijo, kjer je idealni moški s perfektnim obrazom in telesom sposoben pripraviti najbolj privlačne ženske, da spolno občujejo z njim, medtem ko so *inceli* vedno postavljeni na stran in

³ Beauvoir, 2011, str. 26.

⁴ Cit. Iz: Beauvoir, 2011, str. 26.

⁵ Zimmer, 2018.

fizično nezmožni doseči tak učinek in se zato vključiti v družbo. *Inceli* seveda živijo v zmoti, saj večinoma zavračajo kakršnokoli možnost uporabe prostitucije in generalizirajo spolni izbor žensk na izbor tistih, ki jih dojemajo kot najbolj privlačne. To jih privede do sovraštva do žensk v celoti in samo še bolj spodbuja njihov patriarhalni, nadrejeni odnos do ženskega spola (primer je morilski pohod Elliota Rodgersa, pripadnika *incelovske* skupnosti). Pa vendar so *inceli* zanimiv primer ravno zato, ker kot skupnost izvirajo iz patriarhata samega in že prej (nekoliko manj ekstremno) zasnovanega moškega ideala spolnega vedenja.

Patriarhat tako spodbuja samega sebe, da že reakcija nanj deluje njemu v prid. Nestrinjanje z moškim idealom v družbi se je v trenutnem stanju manifestiralo v sovražni skupini, ki nezavedno spodbuja sistem, ki naj bi ga kritizirala. Torej če so *inceli* napačni, kaj naj bi bila rešitev za moške? Rešitev je zagotovo uničenje heteronormativnega sistema, ki vzpostavlja patriarhat, ki povzroča, da je velika večina ljudi v resnici protiljudi. Moška nadvlada ne prinaša pravičnosti ali sreče niti ženskam niti moškim in jih označuje za manjvredne, če ne stremijo k abstraktnemu idealu.

Spolni abolicionizem

Poudaril sem problematiko binarnega pojmovanja spola, saj vodi v vzpostavljanje nepoštenih hierarhij in zagovarjal njegovo ukinitve in zamenjavo z bolj prostim sistemom družbeno-spolnega izražanja. Ampak mislim, da obstaja še ena pomembna ideja, rojena v drugem valu feminizma, ki jo je pomembno izpostaviti. Spolni abolicionizem gre še korak naprej in zagovarja ukinitve vseh tipov spolne identitete. Radikalna feministka Shulamith Firestone je kot končni cilj »feministične revolucije« v svoji knjigi *Dialektika* 3. spola o takšni družbeni ureditvi pisala:

»/.../ razlike med človeškimi spolnimi organi bi postale kulturno nepomembne. (Vrnitev k neomejeni panseksualnosti – Freudova »polimorfna perversnost« - bi verjetno preseгла hetero/homo/bi-seksualnost.) Razmnoževanje vrste z enim spolom spola za korist obeh bi bilo zamenjano z (vsaj z opcijo tega) umetnim razmnoževanjem: otroci bi se rodili obema spoloma enakovredno, ali pa nobenemu, odvisno od perspektive.«⁶

Firestone tu zagovarja neko obliko transhumanizma, ki bi s pomočjo umetnega oplojevanja pomagala izničiti spolno identiteto in tako vse hierarhije, ki nastanejo zaradi njih. To tudi primerja z Marxovo idejo o končnem izničenju razlik med vsemi ekonomskimi razredi, le da poudari, da je Marx izpustil pomemben sestavni del komunistične revolucije. Izničenje ekonomskih hierarhij bi moralo po Firestone biti povezano z izničenjem spolnih hierarhij in tako kot bi se moral proletariat upreti vladajočemu razredu in prevzeti sredstva proizvodnje, bi se morale ženske upreti moškemu vladajočemu razredu in prevzeti nazaj svoja telesa.

Za tak cilj bi bil potreben velik medicinski in tehnološki napredek. Nekateri avtorji, ki spadajo v tako imenovano filozofijo »post-spola« predlagajo tudi kloniranje kot način umetnega razmnoževanja. S poglobitvijo v transhumanistično filozofijo lahko kaj kmalu pridemo do vprašanja, kje se naša meja človeškosti začne in konča. Kaj sploh je človek in koliko načinov identificiranja se lahko znebimo, preden postanemo vsi homogeni v svojem izražanju? Seveda je taka ideja človeškosti še nekaj stoletij, če ne tisočletij, v prihodnosti, vendar je pomembno osmisliti vse posledice postopnega izničenja individualnosti, ki nastaja s podiranjem identitete.

Kljub temu pa je spolni abolicionizem prepričljiv, saj bi bila družba, v kateri si nobena skupina ljudi ne podreja druge, bolj pravična in to bi bilo mogoče zagotoviti z uničenjem meje med temi skupinami. Seveda je za tako ureditev najprej potrebna liberalizacija spolnega izražanja, kar predpostavlja uničenje binarnega sistema. Kar pride po tem, pa je verjetno vprašanje za filozofijo v daljni prihodnosti.

4. Sklep

Večina filozofskega razgovora o spolu prihaja iz vrst feminističnega gibanja, kar pa ni presenetljivo, saj je spol kot koncept zgodovinsko povezan z zatiranjem žensk in pripadnikov LGBT+ skupnosti.

Je družbeni konstrukt in v trenutnem stanju nepravilni konstrukt. Vprašanje, ali naj se ga popolnoma znebimo, za zdaj še ostaja odprto, a jasno je, da ga je treba preurediti na način, ki bo omogočal manjšo hierarhično segmentacijo družbenih razredov in omogočal bolj egalitarno ureditev.

⁶ Firestone, 1972, str. 11.

Hierarhična sestava patriarhata je neetična, ne samo, ker označuje ženske kot nečloveški tujek, ampak tudi, ker označuje veliko večino moških kot nečloveški tujek. Če je le majhna skupina heterokonformnih, mentalno stabilnih in socialno sposobnih »idealnih« moških zadovoljna na svojem položaju ter so vsi drugi protiljudje, ki bi se morali spremeniti, da bi ugaljali sistemu, je logično, da bi bilo lažje in boljše spremeniti sistem sam. To lahko

storimo tako, da zameglimo meje med dvema ustaljenima spoloma in se vedemo neodvisno od njiju. Naš spolni *performans* mora biti usmerjen nasproti binarnemu sistemu in mora zavračati heteronormativnost.

Literatura

De Beauvoir, Simone (2011), *The second sex*, Random house, New York; prevzeto februar 2020 s spletne strani: https://uberty.org/wp-content/uploads/2015/09/1949_simone-de-beauvoir-the-second-sex.pdf.

Butler, Judith (2001), *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*, Založba Škuc, Ljubljana.

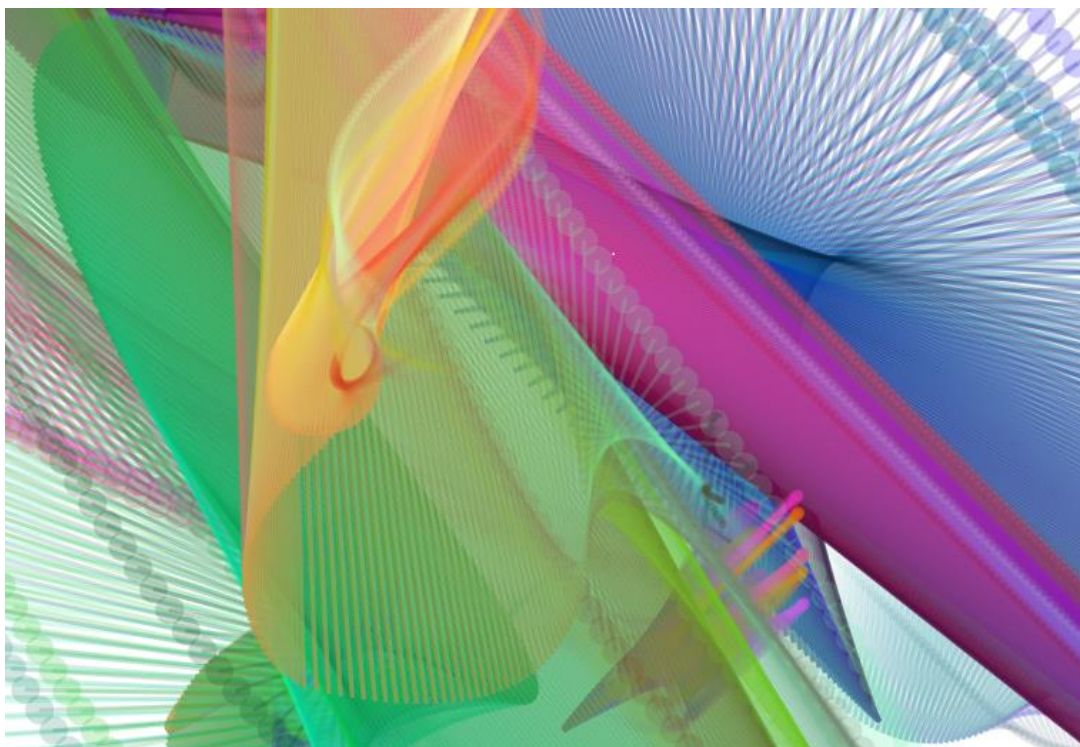
Firestone, Shulamith (1972), *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*, Random house, HarperCollins, New York; prevzeto 19. 4. 2020 s spletne strani: <https://teoriaevolutiva.files.wordpress.com/2013/10/firestone-shulamith-dialectic-sex-case-feminist-revolution.pdf>.

Värnik, Peeter (2012), "Suicide in the world", *International Journal of Environmental Research and Public Health* 9/str. 760-771; prevzeto marec 2020 s spletne strani: <https://www.mdpi.com/1660-4601/9/3/760>.

Weininger, Otto (1936), *Spol in značaj*, Založba Modra ptica, Ljubljana.

Zimmer, Ben (2018), "How 'Incel' Got Hijacked"; prevzeto 31. 3. 2020 s spletne strani:

<https://www.politico.com/magazine/story/2018/05/08/intel-involuntary-celibate-movement-218324>.

Amadej Žvelc, 1. e, *Way to go*

Ali je človek po naravi dober ali slab?

Uvod

Vprašanje, ali je človek po naravi dober ali slab, se pojavlja v vsej zgodovini človeškega mišljenja. Odgovor na to vprašanje je lahko oseben in se spreminja od človeka do človeka, zato raje pogledamo, kaj imamo ljudje skupnega in ugotovimo, ali je to dobro ali ne. Prav to poskušam narediti v svoji razpravi, saj je vsem ljudem skupna naša narava. Da bi ugotovil, kakšna je človekova narava, moram definirati nekaj filozofskih pojmov in jih med sabo primerjati z različnimi filozofskimi dognanji.

Menim, da je problem človekove narave eden temeljnih za nadaljnje filozofsko razmišljanje, saj lahko iz tega problema ugotovimo, kaj je objektivno in kaj subjektivno dobro in tudi, ali smo ljudje dobri ali slabi v naši najosnovnejši obliki. Ta problem sem si izbral, ker me je zanimalo, kako razumejo pojme dobrega, zlega in narave različni filozofi in v katerih točkah se razlikujejo, pa tudi, ali imajo njihovi pogledi kaj skupnega.

Pojem dobrega

Pojem dobrega poskušajo filozofi opredeliti že od začetka filozofije, saj je to eno temeljnih vprašanj našega obstoja. Veliki filozofi so prišli do različnih opredelitev, saj so imeli različne predstave o etiki in sreči. V *Leksikonu filozofije* najdemo opredelitev: »Aristotelsko-sholastična filozofija uvršča dobro med transcendentalne lastnosti bitja, kar pomeni, da je tako, kot je vse, kar je, bitje, hkrati tudi dobro. Bolje je biti kakor ne biti; bivanje je objektivno dobro in zato je predmet ali cilj človekovega hotenja.«⁷ Torej je vse, kar obstaja, dobro že zaradi tega, ker obstaja, tisto, kar pa ne obstaja, pa ni dobro, zato tega ne moremo opredeliti kot dobro.

Poznamo dve pojmovanji dobrega v splošnem: subjektivno in objektivno. V *Leksikonu filozofije* lahko preberemo, da je subjektivno dobro tisto, kar si posamezen človek želi, saj ustreza njegovim potrebam in željam, torej je predmet našega želenja dober, saj si ne moremo nečesa želeči, ne da bi to imeli za dobro. Objektivno dobro pa je tisto, kar je tako, kot mora biti, služi svojemu namenu in dosega svoj smoter. Nekaj pa ne more biti subjektivno dobro, preden je objektivno dobro,

saj le tako lahko postane predmet občudovanja in hotenja.⁸

Platon je v delu *Država* dobro predstavil kot vrhovno idejo. Ideje je imel za onstranske modele stvari, ki pa niso čutno zaznavne. Vendar imajo tudi te ideje svoj »kalup« in to naj bi bila najpopolnejša med njimi, ideja dobrega. Stvari po Platonu sodijo v hierarhično nižji del stvarnosti kot ideje, idejo dobrega pa je na vrhu celotne hierarhično strukturirane stvarnosti. S to teorijo si bom težko pomagal, saj nas zanima bolj tostranska ideja dobrega, vendar je vredno tako teorijo vseeno predstaviti. Platon je imel opisano državo v delu za dobro. Če bi država delovala tako, kakor jo je opisal, bi jo imenovali pravično, zato je pri Platonu dobra tudi pravičnost.

Platonov učenec Aristotel pa je ključoval Platonu in menil, da je dobro nekaj praktičnega in tudi ni nekaj, kar bi predstavljalo enotno idejo. Sam je govoril o dobrem za človeka in o tem, kaj je sreča. Srečo je videl dosegljivo, ko delujemo v skladu z zdravim razumom in vrlinami, saj tako dosežemo notranji mir, kar pomeni, da je to dobro, saj nas dela ali ohranja srečne. Menil je tudi, da takrat, ko postane spoznavanje resnice samo po sebi umevno, človek doseže najvišjo srečnost. Takšna etična pozicija, kjer štejejo za najvišje dobro lastno srečo, se imenuje evdajmonizem. Seveda ne izključuje sreče sočloveka, saj nam sreča sočloveka omogoča mirno vest.

Naslednja etična pozicija je hedonizem, ki je etika užitka. Njeni pripadniki menijo, da je dobro le ugodje, kar seveda ne izključuje nujno evdajmonizma. Hedonizem so v antiki utemeljili kirenaiki. Hedonist Epikur je gledal na ugodje kot odklon od bolečine in ne naslajanje. Bolj pomembno se mu je zdelo duševno kot telesno ugodje in tudi ugodje drugega, ne le lastno. Pot do ugodja pa se mu je zdela dosegljiva z vrlinami oziroma, kot pot pravičnega življenja. Vrline same po sebi se mu niso zdele dobre, ampak jih je videl kot nujno sredstvo, ki privede do ugodnega življenja. Današnji, bolj senzualistični hedonisti priznavajo duhovne užitke, vendar se jim zdijo bolj pomembni telesni.

Po drugi strani pa obstaja etična pozicija utilitarizma, ki je etika koristi ali pravzaprav največje srečnosti. Tukaj štejejo za dobra tista dejanja, ki koristijo največjemu številu ljudi oz. jih osrečijo, kar lahko v ekstremnih primerih privede tudi do žrtvovanja posameznika, ker je tako boljše

⁷ Stres 2018. 173

⁸ Stres 2018. 174

za večji del družbe. Do takih primerov na primer pride med vojno, ko vojaki umirajo za svojo državo, ker bi z zmago nad nasprotniki dosegli korist za skupnost, a pogosto ne zase, saj se veliko vojakov ne vrne ali pa sledijo čustveno negativne posledice, kot je na primer posttravmatski sindrom.

Zadnja obravnavana etična pozicija pa je rigorizem, ki se sklicuje na strogost. Tako je predstavljen Kantov rigorizem, ki poudarja dolžnost in ne neke pretirane strogosti, kot da je neko dejanje moralno dobro, če je storjeno iz moralne dolžnosti ne glede na posledice, pri čemer moramo pozabiti na srečo. Kant sicer ne izključuje večne nagrade, vendar tega ne vidi kot razlog za moralno dejanje. Kot dobro omenja Kant dobro voljo, zaradi katere bi človek deloval v skladu s splošnimi zakoni in ki ni čutno pogojena.

Pojem zlega

Preden bom razmislil o vprašanju o tem, ali je človek po naravi dobro ali zlo bitje, bom poskusil predstaviti še pojem zlega. Vendar kot smo ugotovili v poglavju Dobro, obstaja več etičnih pozicij, zato najprej pogledimo v *Leksikon filozofije*, kakšna je definicija zlega. Ta se glasi: »Zlo je v najširšem pomenu besede umanjkanje (privatio) ali izostanek popolnosti, ki bi jo neka stvar po svoji naravi ali svojem bistvu morala imeti in kar zato upravičeno pričakujemo.«⁹ Avtor pravzaprav enači pojem slabega in zlega, saj bi po njegovi definiciji imenovali pokvarjen stroj za zlega, saj ne bi bil popoln, ne pa kot po navadi rečemo, da je stroj slab. Ampak tukaj je razlika samo slovnična in ne pomenska, zato lahko mirno enačimo pojem zlega in slabega, čeprav je pojem slabega pravzaprav nadpomenka zla (naloga je lahko slabo narejena, a to je še ne naredi zlobne, vsaka zlobna stvar pa je tudi slaba).

Kaj pa bi šteli za zlo v različnih etičnih pozicijah? Platon je bil zelo kritičen do atenske politike in jo je imenoval zlo. Ker je sam imel pravičnost za dobro za državo oziroma mu je predstavljala vrlino pravičnega delovanja države, lahko sklepamo, da je imel atensko politiko in s tem zlo za pomanjkanje pravičnosti.¹⁰

Naslednja pozicija je Aristotelov evdajmonizem, kjer je lastna sreča najvišje dobro. Kaj bi potem šteli za slabo? Po Aristotelu nedvomno ravnanje v nasprotju z vrlinami oziroma namerno delovanje v skladu s slabostmi, ki so po Aristotelu pomanjkanje ali pretiravanje v določenih zadržanjih, v katerih je prava mera vrlina. Evdajmonisti na splošno pa bi

verjetno označili za zlo tisto dejanje, ki dela posameznika nesrečnega.

V tem pogledu se utilitaristi malo razlikujejo od evdajmonistov, saj tudi oni iščejo srečo, razlika je samo to, da iščejo skupno, družno srečo. Torej je zanje največje zlo tisto, kar prinese nesrečo največjemu številu ljudi.

Hedonisti bi za zlo označili pomanjkanje ugodja ali pa primanjčevanje sredstev za doseg užitek, v primeru Epikurja torej tudi primanjčevanje vrlin, ki so sredstvo za dosego ugodja.

Rigoristi bi za zla označili dejanja, ki niso v skladu s pravili, Kant pa meni, »da je edini način, ko lahko nekoga označimo za zlega, na podlagi njegovih dejanj, in iz teh sklepamo na zle maksime v njem.«¹¹ Iz poznavanja Kanta bi lahko rekli, da so zla dejanja tista, ki ne sledijo moralnim pravilom. Pod ta dejanja spadajo tudi tista, ki so narejena iz lastne koristi, ker sam ne šteje za dobra tistih dejanj, ki niso altruistična oziroma, da bi jemali človeka kot sredstvo za doseganje lastnih maksim.

Človekova narava

V tem poglavju bom podrobneje analiziral pojem človekove narave. V *Leksikonu filozofije* lahko preberemo naslednje: »Naravno je dano ali prirojeno. To pomeni dvoje: (1) zunanja stvarnost, ki ni narejena od človeka, ampak se je »porodila« sama; (2) njene temeljne lastnosti, ki jih zaradi tega naravna bitja imajo po sebi (bistvo) in določajo njihovo nadaljnje delovanje.«¹² Zanima me predvsem druga razlaga, saj se navezuje na človeka in njegovo bistvo. Človekova narava je torej kot nekakšna koda, ki bi jo programer napisal za stroj in s katero bi določil, kaj bo ta stroj počel. Tako dobi stroj svoje bistvo, brez te kode pa je le nepremična, neuporabna stvar. To lahko ponazorimo z naslednjo definicijo iz knjige Thomasa Hobbesa *Človekova narava*: »Človekova narava je vsota njenih naravnih sposobnosti in moči, na primer sposobnost prehranjevanja, gibanja, ploditve, čutenja, umevanja itn. Te moči namreč soglasno imenujemo naravne in so v definicijo človeka vključene z besedami: animalen in razumen.«¹³ Človek po definiciji ne more delovati v nasprotju z naravo. Seveda se lahko strada in se neha prehranjevati, vendar sposobnosti prehranjevanja ne bo nikoli izgubil. Naša narava je torej zaslužna za naš obstoj, saj nam daje možnost ohranjanja samega sebe.

Nekakšen stranski produkt človekove narave je po Hobbesu slaba, težko je namreč reči, da kakšen

⁹ Stres 2018, 982.

¹⁰ <https://akropola.org/platon-in-akademija/>.

¹¹ http://zofijini.net/online_zlo/.

¹² Stres 2018. 556-558.

¹³ Hobbes 2006. 16.

človek ne išče tega, kar bi mu ugajalo:

»Prizadevanje ali notranji začetek animalnega gibanja, ki ga, če nam objekt ugaja, imenujemo sla.«¹⁴ Sla je torej prisotna pri vsakem človeku, vendar je različno, kako se bo posameznik odzval na to notranje prizadevanje, saj ni nenavadno, da bi videl ugodje v nečem nemoralnem ali ilegalnem, kar pa je notranji zadržek, ali zaradi vesti ali pa strahu pred kaznijo. Zato je pomembna volja, ta je namreč odločilna, ali bomo nekaj storili ali ne. Volja je odločilna za to, kdo je dober in kdo ne, saj povzroči konkretna dejanja, ki se lahko ravna po sli ali strahu, nemoralna sla pa še ne naredi slabega človeka, saj je lahko kljub svoji slabi sli deloval v nasprotju z njo in za to ima sposobnost vsak človek. V nadaljevanju sicer avtor piše, da volja ni prostovoljna, ampak to samo pomeni, da nimamo izbire, ali bi imeli voljo ali ne. Kar je pomembno, je to, da so prostovoljna dejanja tista, ki imajo svoj začetek v volji, se pravi, da jih stori zaradi sle ali strahu, neprostovoljna pa tista, ki jih stori po naravni nujnosti (se spotakne in zaradi zakonov fizike pristane na mimoidočem ter ga poškoduje ali pa kot že prej omenjeno poseduje sposobnost čutenja sle).

Kakšno bitje je človek?

Ker smo v prejšnjem poglavju opredelili pojem človekove narave, je dobro, da opredelimo tudi pojem človeka. Antropologija, filozofski nauk o človeku, je obširno področje, zato se bom osredotočil na delo slovenskega filozofa Antona Trstenjaka *Človek bitje prihodnosti*. Tam Trstenjak piše, da je človek edino bitje, ki ga spoznavanje spreminja in ga oblikuje misel. To sposobnost pa mu daje človekova narava. S sposobnostjo mišljenja lahko človek gleda oziroma misli naprej na prihodnost, saj se zaveda poteka časa in mora misliti na posledice svojih dejanj v prihodnosti. Trstenjak človeka opiše z tudi naslednjimi besedami: »Kot bitje predvidevanja je človek izrazito frontalno bitje. Ne gleda samo naprej, temveč je naprej obrnjen tudi s čelom. Kakor da mu je čelo bakla razuma, s katero si sveti v prostor, to je sedanost, in čas, to je prihodnost.«¹⁵ To pomeni, da človek z mišljenjem in razumom pazi oziroma se ozira na prihodnost. Iz tega razvije, da brez predvidevanja ni mišljenja in brez mišljenja ni napredka, brez katerega ni človeškega obstoja. Če bi prenehali misliti, bi prenehali biti ljudje. S tem mišljenjem si človek ustvarja načrte za prihodnost, brez katerih ne bi mogel živeti, in tudi upanje, da se načrti uresničijo in s tem pričakovanje sreče. Trstenjak označi človeka tudi kot etično bitje, katerega moralo se da izoblikovati in naučiti.

Končen nauk pa bi bilo spoznanje, kaj je dobro in kaj zlo.

Zaradi ugotovljenega mislim, da pravo vprašanje ni, ali je človek dober po naravi, saj je narava objektivno dobra, ker nas ohranja in deluje, kot bi morala delovati, prav tako ni subjektivno dobra, ker ni predmet hotenja, saj sposobnosti, dane po naravi, že posedujemo ne glede na to, ali si tega želimo ali ne. Vprašanje je, pri katerih etičnih pozicijah je človekova narava dobra in pri katerih slaba.

Kdaj je človekova narava dobra?

To vprašanje bi lahko zastavili tudi drugače: Za katere etične pozicije je človekova narava dobra. Vprašanje, ali je človek po naravi dober ali slab namreč implicira, da je lahko le eno ali drugo, ne upošteva pa drugačnih pogledov na etiko in pojem dobrega. Mi pa smo analizirali različna pojmovanja dobrega, zato lahko zdaj primerjamo in ugotovimo, kdaj je človekova narava koristna oziroma dobra. Za primerjavo bomo uporabili Hobbesovo izključevanje altruizma, saj človekova narava deluje za posameznika, skrbi za posameznikovo preživetje. Človek se seveda povezuje v skupnosti, a zato, ker se tako zviša možnost lastnega preživetja ali po Hobbesovo je to v njegovem interesu. Za Hobbesa ni izjem, zato menim, da je tak egoizem dan po naravi.

Začnimo s splošnim, objektivnim pojmovanjem dobrega. Nekaj je dobro takrat, ko deluje tako, kot mora delovati. Za večino posameznikov je narava torej dobra, saj imajo sposobnost prehranjevanja, gibanja, čutenja itn. Na žalost pa obstajajo primeri ljudi, ki so se rodili s prirojenimi napakami, niso sposobni se sami prehranjevati ali gibati in bi brez družbe, ki zanje skrbi, najverjetneje umrli zelo hitro. In ker je bolje biti kot ne biti, to seveda ni dobro, pri njih je narava zatajila in ne deluje pravilno, zato po definiciji ni dobra. Za vse ostale primerjave bom vzel naravo kot objektivno dobro.

Lastna sreča je za evdajmoniste največje dobro. Menim, da je človekova narava skladna z evdajmonistično pozicijo, saj nam omogoči spoznati, kaj nas bi naredilo srečne in tudi omogoči doseg te sreče. To lahko razložim na preprostem primeru: nismo zadovoljni z lastno postavo, to spoznanje nam omogoči umevanje, ki je dano po naravi. Postavo lahko popravimo z rednim gibanjem in tudi sposobnost gibanja dobimo po naravi, tako smo en korak bližje sreči. Vendar obstajajo tudi duševne potrebe, ki morajo biti potešene za srečo: da imamo mirno vest, se moramo, kot sem zapisal v poglavju o pojmu

¹⁴ Hobbes 2006. 43-45.

¹⁵ Trstenjak (1985). 425.

dobrega, ravnati po vrlinah, da vemo, kaj je pravilno dejanje, pa moramo imeti tudi empatijo, ki nam jo omogoča naša narava. Empatija je pomembna, da najprej storimo pravo dejanje do sočloveka, in ker mu s tem nismo povzročili hudega, je lahko naša vest čista, kar je v lastnem interesu in pot do sreče. Človekova narava je torej evdajmonistično dobra.

Menim, da človekova narava sovпада tudi s hedonistično pozicijo, ker nam narava omogoča dosegati ugodje. Telesno ugodje nam v večini omogoči naša narava, bolečine pa se ogiba, zato je tudi za hedonizem človekova narava dobra. In prav zato, ker je namen narave ogibanje bolečine in omogočanje razvoja vrlin sovпада tudi z Epikurjevim hedonizmom.

Utilitarizem torej lahko zahteva žrtev posameznika, če je posledica večja kolektivna sreča. Ali se to sklada s človekovo naravo? Ker se ta osredotoča na obstoj posameznika, bi rekel da ne. Čeprav bo zaradi te žrtve ali pa nesreče posameznika družba srečna ostaja tako, kot sem že prej povedal, da se človek poveže v družbo zato, ker tako doseže lastne interese in ne skupinske. Za utilitarizem torej narava ni dobra, in če bi želeli urediti utilitaristično družbo, bi morali počasi zatirati človekovo naravo, da bi taka družba obstala.

Zadnja obravnavana etična pozicija je rigorizem, ki je etika, pri kateri ne smemo delati v lastnem interesu, ampak moramo, po Kantu, delovati zaradi dolžnosti, ne glede na posledice. Menim, da je ta pozicija najmanj kompatibilna s človekovo naravo. Anton Trstenjak v svoji knjigi *Človek bitje* prihodnosti zapiše, da je človek bitje, ki posveti veliko časa za razmišljanje o prihodnosti, ki mu ga omogoči narava (sposobnost umevanja). Takšno razmišljanje lahko vpliva na dejanja, saj se nedvomno pomisli na posledice in dejanje ni storjeno zaradi tega, ker je tako prav, ampak zato, ker je v lastnem interesu. Menim, da Trstenjak s svojim razmišljanjem v precejšnji meri nasprotuje Kantovim moralnim dogmam. Kant od nas zahteva, da pozabimo na posledice dejanj in delamo le tako, kakor je prav. Trstenjak pa pravi, da človek mora misliti naprej v prihodnost, s tem tudi na posledice svojih dejanj in načrtovanje. V delu tudi piše, da je za človeka nosilno čustvo navdušenje, ki je

pomembno za znanstveni in družbeni napredek, kar je spet v nasprotju s Kantovo etiko strogosti, saj mora človek delati stvari iz navdušenja, saj je tako v prid tudi njemu samemu in ne samo, ker je tako prav. Človek se bo naučil skozi čas, kaj je resnično prav, saj hrepeni po popolnosti, ki ga spodbuja k moralnemu vrhu. Zato menim, da je za rigorizem človekova narava slaba.

Sklep

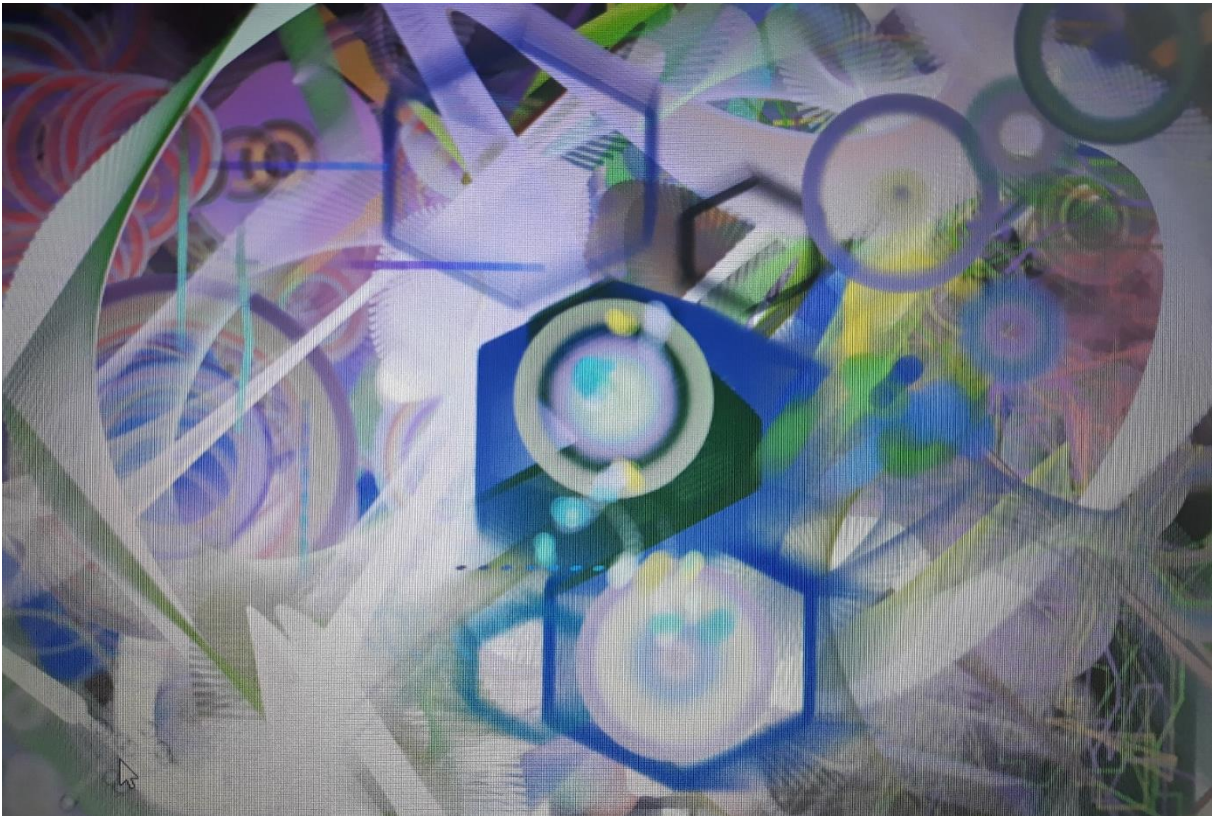
Poglobil sem svoje znanje v etičnih naukih in človeški naravi, zelo pomembno se mi zdi tudi, da moramo ljudje razumeti, da je v veliki meri dobro subjektiven pojem. To nam pove, da na vprašanje, ali je nekaj dobro, ne moremo dokončno odgovoriti. Obstajajo tudi druge različice pojma, ki jih nisem obravnaval, a to je posledica tega, ker ima vsak filozof svojo predstavo o tem pojmu, zato sem se raje osredotočil na glavne štiri etične pozicije. Definicijo zla za posamezno pozicijo sem formuliral lahko le tako, da sem gledal na nasprotje dobrega. Z mojimi definicijami se morda kakšen pripadnik pozicij ne bi strinjal, vendar je po definiciji zlo odtujitev od dobrega, torej bi moralo biti v splošnem prav.

Za definicijo narave sem vzel Hobbesovo, saj se mi je zdela najbolj preprosta in razumljiva pa tudi pravilna. Ne pravim, da druge filozofske definicije niso pravilne, a se mi ta zdi najboljša.

V zadnjem poglavju sem primerjal človekovo naravo s pojmom dobrega. Ta naloga ni bila tako lahka, saj narava nekako le daje možnost opravljanja dejanj, ki so lahko slaba ali dobra. Od posameznega človeka je odvisno, kako bo dejansko ravnal, saj imamo možnost umevanja in smo vsaj na videz svobodni. Obravnavane pojme sem primerjal s štirimi najpomembnejšimi etičnimi pozicijami, zato je odgovor na vprašanje v splošnem pogledu človeka na etiko odgovorjen, vsekakor pa ni le enega pravilnega. Naloga pa mi je odprla novo zanimanje za filozofijo etike, saj je vprašanje človeka in razloga za njegovo dobroto ali zlo še vedno odprto.

Literatura

- Hobbes, Thomas (2006) *Človekova narava: Elementi naravnega in političnega prava, 1. del*, Krtina, Ljubljana.
- Palmer, Donald (1995) *Ali središče drži? Uvod v zahodno filozofijo*, DZS, Ljubljana.
- Stres, Anton (2018) *Leksičkon filozofije*, Celjska Mohorjeva družba, Celje.
- Trstenjak, Anton (1985) *Človek bitje prihodnosti: okvirna antropologija*, Slovenska matica, Ljubljana.
- Žalec, Bojan (2010) *Človek, morala in umetnost: uvod v filozofsko antropologijo in etiko*, Teološka fakulteta, Ljubljana.
- http://zofijini.net/online_etika_kant/ (3. 5. 2020)
- http://zofijini.net/online_zlo/ (3. 5. 2020)
- <https://akropola.org/platon-in-akademija/> (3. 5. 2020).

Neža Škulj, 1. e, *Sonce v svetu*

Vprašanje pravičnosti in svobode v filozofiji Johna Stuarta Milla

Uvod

John Stuart Mill (20. maj 1806–7. maj 1873) je bil britanski filozof, ekonomist in politični filozof. Bil je zagovornik altruističnega utilitarizma. Delo *O svobodi*, ki ga obravnavam v prispevku, je bilo objavljeno leta 1859 in vsebuje Millov utilitarističen pogled na družbo in politično svobodo skozi zgodovino in v sedanjosti.

Svoboda

Svoboda je zmožnost oziroma pravica osebe, da ravna, govori in misli, kakor želi oziroma hoče. Kaj je svoboda in ali jo je mogoče doseči, sta vprašanji, ki segata vse do samih začetkov filozofskega mišljenja in še dlje.

Obstaja več bistveno različnih pogledov na svobodo. Determinizem je pogled na svet, za katerega je bilo značilno, da vse deluje pod silo nujnosti in zato v svetu ni nihče svoboden. Vsak atom se premika po svoji vnaprej določeni tirnici in vsaka misel in ideja, ki se ti porodi v glavi, je tam zaradi nujnosti. Kasneje se je razvil mehki determinizem, ki še vedno verjame, da svet deluje pod silo nujnosti, vendar pa s to razliko, da lahko človek na nujne dogodke reagira, kakor želi. Primer takšnega prepričanja je, da ima človek vedno možnost, ne glede na okoliščine, vzeti si lastno življenje. Ta možnost odločanja, ne glede na zunanje okoliščine, ki se zgodijo pod silo nujnosti, je glavni temelj mehkega determinizma. Ker pa večini ljudi pasivni pogled na svet ne ustreza, rajši verjamejo v svobodo sveta. Svoboda je tako obsežen pojem, da ga po navadi delimo na podpojme, kot so svoboda govora, svoboda do lastnega mnenja, politična svoboda itd. Z veseljem lahko rečem, da smo stoletja napredovali v vseh vidikih svobode, saj smo še pred samo petstotimi leti imeli sužnjelastništvo za nekaj povsem normalnega in šele pred stotimi leti omogočili ženskam volilno pravico.

Svoboda, na katero se bom osredotočil v prispevku, je politična svoboda in svoboda mišljenja, saj o njiju govori Millovo delo. Politična svoboda je posebno zakomplicirana, saj je potrebno za poskus pojasnitve tega pojma najti popolno usklajenost med osebno svobodo in državnimi oz. političnimi pravili. Problem

neusklajenosti teh dveh je prevelika svoboda posameznika in s tem ogrožanje svobode drugih posameznikov, ali pa zatrtost posameznikove svobode in s tem tiranija oblasti, kakršno smo videli že mnogokrat v zgodovini in jo lahko še zmeraj vidimo v nekaterih državah po svetu, npr. Severni Koreji. Svoboda mišljenja pa je svoboda do svojega mišljenja pri kateri koli dani situaciji. V razpravi me bo še posebej zanimalo vprašanje utišanja mnenj zaradi preglasnega večinskega mnenja.

Utilitarizem in načelo koristnosti¹

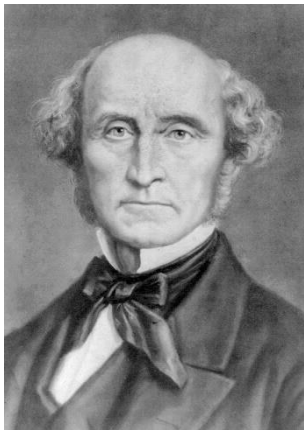
Utilitarizem je kot etično teorijo razvil Millov učitelj Jeremy Bentham. Ta teorija temelji na koristi kot osnovi in merilu človekovega delovanja in moralnega vrednotenja. Utilitaristi se delijo na dva dela. Nekateri zagovarjajo altruizem, nekateri pa individualizem. Prvi ocenjujejo koristnost dejanja glede na neko celoto oziroma obsežnost dejanja, drugi pa glede na lastno in osebno korist, ne glede na vpliv te koristi na skupnost. Mill je bil zagovornik altruističnega utilitarizma. Njegovo razumevanje utilitarizma je bilo, da ne smemo postaviti koristi kot nasprotje užitku, saj si gresta z roko v roko. Življenje naj ne bi imelo nobenega višjega cilja od ugodja, kar pomeni, da so dejanja dobra, če le pripomorejo h dobremu počutju in veselju. Ugodje pa lahko ločimo še na duševno in fizično. Večina razgledanih utilitaristov se poteguje za duševno ugodje, saj je to trajnejše in zanesljivejše. Mill pojasnjuje, da je boljše tisto ugodje, za katerega bi se odločili ljudje, ki so izkusili obe ugodji, vendar pa je tu možnost napake, saj bi se neodločni ljudje verjetno odločili za slabše ugodje, saj je po navadi lažje dosegljivo in se ga da ohraniti z manj napora.

Sedaj, ko smo predelali osnove utilitarizma, pa je treba posvetiti nekaj časa tudi načelu koristnosti, saj brez tega izgubimo ključni del utilitarizma. Načelo koristnosti je sistem vrednotenja dejanj, ki se uporablja v utilitarizmu.¹⁶ Človeštvo je podrejeno dvema glavnima občutkoma, to sta bolečina in ugodje. Vsako dejanje za sabo povleče ali ugodje ali bolečino ali pa oboje. Kot dobro dejanje ljudje razumemo dejanje, ki prinese s sabo ugodje in srečo in kot slabo dejanje nasprotje tega. Vendar pa veliki večini dejanj sledi oboje in brez sistema za obdelavo posledic takih dejanj, bi bili ljudje v stalni zmedi med koristnim in nekoristnim. Tukaj v sliko vstopi Jeremy Bentham s svojim načelom koristnosti, ki pravi, da moramo za

¹⁶ *Filozofija na maturi*, letn. 2, št. 4 (1995), str. 10-13.

ocenjevanje vsakega dogodka upoštevati teh 6 oziroma 7 okoliščin. Te so: jakost ugodja oz. bolečine, trajanje, gotovost oz. negotovost, bližino oz. oddaljenost, plodovitost, čistost in pa obseg. Jakost je moč občutenega užitka oz. bolečine. Trajanje pomeni, koliko časa bomo izpostavljeni temu ugodju/bolečini. Gotovost oz. negotovost pomeni, kolikšne možnosti imamo, da se to dejanje in občutenje izpelje po načrtu oz. se ne izpelje. Bližina oz. oddaljenost temelji na tem, kje bodo posledice tega dejanja občutene (npr. ali zadeva nas ali našega soseda). Plodovitost je možnost, da dejanju sledijo isti občutki, torej ugodju sledi ugodje oz. bolečini sledi bolečina, čistost pa je nasprotje plodovitosti. Sedma okoliščina pa je izpostavljena, saj ta velja samo za tiste ljudi, ki gledajo na dobro skupnosti in ne samo na lastno dobro. Obseg kot okoliščina dejanja je namreč število oseb, ki jih bo ugodje oz. bolečina dosegla zaradi danega dejanja.

Sedaj, ko smo razjasnili vsako okoliščino posebej, lahko preidemo na uporabnost tega načela v življenju. Seveda nam uporaba tega ni potrebna pri vsaki majhni odločitvi, vendar pa je koristno pri težjih odločitvah saj lahko z seštevanjem izračunamo ali bo dejanje naredilo več dobrega kot zla.

J. S. Mill (Vir fotografije: splet)

O svobodi

V delu *O svobodi* Mill predstavlja svoje predloge na odnose med posameznikom in oblastjo ter posameznikom in večino. V delu poudari pomembnost posameznika in poudari, da se idealistična demokracija lahko konča v tiraniji večine nad manjšinami, kar ni prav nič drugače kot tiranija diktatorja nad ljudstvom. Delo sestavlja pet poglavij, ki jih bom prikazal vsakega posebej.

Prvo poglavje govori o državljanski in družbeni svobodi in pa naravi in meji legitimne oblasti

družbe nad posamezniki. Knjiga se začne s citatom Willhelma von Humboldta, ki pravi: „Poglavitno, vodilno načelo, v katero se stekajo vsi argumenti, razviti na teh straneh, je, da je za razvoj človeštva absolutnega in bistvenega pomena njegova čim bogatejša raznolikost.“¹⁷ S tem nam Mill prikaže svojo miselno usmerjenost pri pisanju tega dela. Nakaže nam, da se bo skozi celotno delo osredotočil na posameznika in v nasprotje proti večini, saj v svetu želi doseči čim večjo raznolikost in čim več mišljenjske kreativnosti.

Skozi zgodovino je bila najbolj izstopajoča značilnost boj med svobodo in oblastjo. V starejši zgodovini je imel vladar imel popolno oblast, saj so zaradi njega in njegove vojske prebivalci imeli obrambo pred sosednjimi kraljestvi in plemeni. Ljudje so oblast videli kot sovražnika, ki se mu morajo pridružiti, da so lahko varni pred še večjim zlom. Skozi stoletja se je bojevanje za ozemlja umirjalo in kmalu se ljudje niso več počutili v nevarnosti od sosednjih držav, zato so se spravili nad oblast in tej sčasoma omejili moč. To so dosegli z vpeljavo političnih svoboščin in ustavnih varoval. Napredovanje človeštva pa je umirilo razmerje med oblastjo in prebivalci, saj ti oblasti niso več videli kot nekaj nasprotnega njihovi volji, ampak kot nekaj, kar lahko uporabijo v skupinsko dobro. Vpeljali so državne uradnike, katerih naloga je bila predstavljati ljudstvo in tako so se začeli prvi osnutki demokracije. Tu se je prebivalstvo začelo spraševati, ali res potrebujejo vse ukrepe, ki so jih prej imeli proti izkoriščanju oblasti, saj so sedaj sami svoji gospodarji in jih sčasoma preklicali. Izkaže se, da "vladanje sebi" oz. "oblast ljudstva nad samim seboj" ne izraža resničnega stanja. Ljudje, ki imajo oblast, niso vedno istovetni z ljudstvom, zato se tudi, kadar oblastniki odgovarjajo skupnosti oz. najmočnejši strani v njej, moč oblasti nad posameznikom ne zmanjša. Če situacijo pogledamo iz vidika prebivalca, ki se poteguje za neko manjšinsko stranko, ni tiranija večine zanj nič boljša, če ne še hujša od tiranije, totalitarnega režima. Mill pravi, da se je sedaj bolj kot kadarkoli prej potrebno zavarovati pred tiranijo prevladujočega mnenja, s katerim bi predstavniki tega mnenja vsiljevali ideje in prakse kot pravilo obnašanja. S tem bi namreč preprečili nastanek vsakršne individualnosti. Vendar pa pravi, da morajo še vedno obstajati nekatera splošna pravila obnašanja, četudi samo z mnenjem in ne zakonom. To so pravila, ki omejujejo moč posameznikovih dejanj, ki neposredno vplivajo na druge ljudi. Torej posameznik je družbi odgovoren le za tista svoja dejanja, ki zadevajo druge ljudi. Za dejanja, ki pa zadevajo zgolj njega, pa mora imeti popolno svobodo in mu zanje ni treba odgovarjati družbi.

¹⁷John Stuart 1994, 37-49.

V drugem poglavju nam Mill predstavi štiri različne razloge, zaradi katerih je svoboda mišljenja in njegovega izražanja neizogibna za duhovno dobrobit človeštva.

Prvi razlog temelji na tem, da ni noben posameznik ali skupnost pooblaščen za utišanje in zatiranje mnenja drugega posameznika ali skupnosti, saj bi s tem namigovali na svojo nezmotljivost in absolutni prav. Manj človek zaupa svoji lastni sodbi, bolj veruje v nezmotljivost sveta, ki pa je za vsakega posameznika drugačen glede na njegovo bivanjsko stanje, okolico in ljudi, s katerimi pride v stik. Gledano iz tega vidika, bi lahko za svobodomiselnega človeka označili tistega, ki mu svet pomeni nekaj tako širnega, kot je njegova država ali celo doba. Tako mišljenje pa ga ne pripelje nič bližje absolutni resnici, saj smo v preteklosti imeli države in pa celotna obdobja, ki so temeljila na napačnih mišljenjih.

Drugi razlog govori o tem, da je utišano mnenje lahko resnično ali pa v veliko primerih delno resnično. Tukaj Mill poudari, da celotne resnice ne moremo spoznati brez vseh delov, ki jo sestavljajo, in da je resnica, v katero verjamemo, velikokrat nepopolna. Tukaj vstopijo mišljenja drugih ljudi, ki nam lahko pomagajo sestaviti celoto ali pa samo potrditi to, kar že vemo.

V tretjem razlogu razloži, da tudi če je neko mnenje ne le resnično, ampak celo absolutna resnica, je za popolni pomen tega mnenja potrebno to mnenje ne le poznati, ampak tudi razumeti in znati utemeljiti in znati ovreči vsa mnenja, nasprotna temu. Le takrat lahko človek začne to mnenje uporabljati v njegovem popolnem idealu.¹⁸ Rešitev na to težavo vidi v spreminjanju izobraževalnega sistema, saj sta, kot ugotavlja, v učnih načrtih zastavljeni dialektika in poučevanje o govoru.

Četrty razlog pa temelji na človeški naravi učenja iz izkušenj in spoznavanja. Ljudem se nauk in pravila veliko bolj zatisnejo v spomin, če so v preteklosti že naleteli na tak primer v praktičnem življenju. Ker se veliko naukov in zaobljub samo prenaša iz generacije v generacijo, te izgubijo svoj pomen.

4.3

Tretje poglavje govori o individualizmu kot enem izmed elementov blaginje. Mill trdi, da ljudje še nismo dosegli popolnosti in naš način bivanja je poln napak. Če individualnosti ne bi bilo in bi vsi živeli na enak način, človeštvo ne bi nikoli prišlo do

popolnosti in resnice. Z individualnostjo si pomagamo odpreti več poti načina življenja¹⁹ in pa več idej hkrati, da bi čim hitreje našli pot do pravega načina življenja. To individualnost je seveda treba omejiti, da seže le do tam, kjer se začne individualnost sočloveka. Drugače rečeno, ljudje morajo imeti pravico početi in razmišljati, kakor želijo, dokler, s svojimi dejanji in idejami neposredno ne škodijo drugim ljudem. Tu nastopi prvi problem te teme, saj četudi ima posameznik dostop do svobode, mu v večini primerov primanjkuje ravnodušnosti do cilja, ki je napredek. Razlog za tako razpoloženje je slaba razlaga napredka in civilizacije, saj vidimo individualnost le kot posledico napredka in ne kot ključni del tega. Prav tako povprečna pamet ni zmožna uvideti pomembnosti raznolikosti, saj je bila izgrajena na mnenju povprečnežev oz. mnenju večine in ne more razumeti, zakaj ne more biti vsak zadovoljen s tem, s čimer so zadovoljni oni. Nerazgledani ljudje so brezbržni do dejstva, da je za nekoga življenje polno užitkov in veselja, za nekoga drugega pa mučno in dolgočasno, saj naši standardi temeljijo na čisto drugih temeljih. Ljudje se med seboj toliko razlikujejo, da se brez osebnega načina življenja nikoli ne morejo dokopati do svojega duševnega, moralnega in estetskega potenciala. Vendar pa je trenutna civilizacija v teh pogledih uvidevna le do večinskega načina življenja in je do ljudi, ki želijo živeti v raznolikosti od večine, verbalno ali pa v hujših primerih fizično nasilna. Če bomo kot skupnost sledili takšnim idealom, nas bo to pripeljalo v popolno pogubo, kjer bomo iztrebili vsakršno individualnost in izstopanje in ostali samo s prebivalstvom, ki si bo enak kot, da bi bil sestavljen iz robotov²⁰. Tu Mill poudari, da če kadarkoli pridemo do takšnega stanja, se lahko poslovimo od napredka, saj je edini zanesljiv in trajni način za napredek svoboda, ker v svobodi imaš toliko možnosti napredka, kot je svobodnih ljudi.

Četrty poglavje se osredotoči na že prej omenjeno težavo meje oblasti družbe nad posameznikom. V tem poglavju Mill poskuša odgovoriti na vprašanja, kakšna je pravična omejitev suverenosti posameznika nad samim seboj, kje se začne oblast družbe in pa kolikšen delež človeškega življenja naj pripade individualnosti in kolikšen delež družbi.

Vtikanje družbe v presojo in namene posameznika, ki se tičejo le njega samega, vedno temelji na mnenjih in presojah družbe, ki so lahko prav tako napačna kot presoja posameznika. In četudi je vsiljeno mnenje pravilno, se velikokrat zgodi, da posameznik to idejo uporabi narobe, saj do

¹⁸John Stuart 1994, 49-83.

²⁰John Stuart 1994, 83-101.

¹⁹John Stuart 1994, 83-101.

ugotovitve ni prišel sam, ampak si jo je samo zapomnil. Zaradi zgoraj naštetih razlogov mora biti odločanje o lastnem načinu življenja nekaj, za kar se mora vsak odločati sam zase. Vendar pa to ne pomeni, da je posameznik varen pred obsodbami in posledicami, ki jih imajo njegove odločitve. Četudi posamezniku mnenja ne smemo vsiliti, ga lahko zaradi njegove odločitve obsojamo. Če nekdo naredi občudovanja vredno odločitev, ga bodo ljudje občudovali, zato je edino pravilno, da ga v nasprotnem primeru ljudje imajo za bedaka oz. nizkotnega človeka, četudi ta ni neposredno storil drugim nič žalega. Tukaj smo v današnji družbi dokaj omejeni, saj smo po standardih vljudnosti zelo omejeni na komentiranje napak soljudi. Večina ljudi take komentarje vzame kot napade nase in svoje življenje, čeprav je v resnici mišljeno le kot iskreno opozorilo na njihovo zmoto. Prav tako se imamo do določene osebe pravico obnašati tako, kot nam to narekujejo notranji občutki, vendar manj zato, da bi ponižali osebnost drugih, ampak zato, da izpopolnujemo svojo osebnost. To vse pa velja le za osebe, katerih dejanja zadevajo le njih same. V hujšo kategorijo pa sodijo osebe, katerih dejanja temeljijo na zlu in nevoščljivosti, do takšnih ljudi smo kot civilizacija popolnoma opravičeni ravnati drugače in njihova dejanja soditi na sodiščih in jih za njih tudi kaznovati, ko ta dejanja seveda posegajo v svobodo drugih ljudi.

Peto poglavje se osredotoči na uporabo vseh prejšnjih poglavji v življenju in življenjskih odločitvah.

Skozi večino petega poglavja se ponavljajo že zgoraj naštetih pogledi, zato jih ne bom obnavljal ponovno, izpostavil pa bom Millov zaključek knjige, kjer pride do ugotovitve, da država, ki omejuje svobodo svojih prebivalcev, nikoli ne more doseči nič mogočnega. Ta ugotovitev sledi iz tega, da država prebivalcem škodi s tem, ko jim kontrolira življenje. Četudi bo država za njih začasno vsiljevala boljše odločitve, kot bi jih imeli oni sami, jim s tem odvzame priložnost učenja na lastnih napakah. Države, ki to počnejo, so od začetka usmerjene v propad, saj jim bo na koncu zmanjkalo življenjske moči, ki so jo uničevale zato, da bi država delovala boljše.

Refleksija o delu

Millovo delo temelji na moči individualizma in raznolikosti ljudi. Glavni poudarki, ki jih postavi, so omejitev oblasti države in družbe nad posameznikom, do koder ima ta popolno svobodo, če le s svojimi dejanji ne škodi drugim, pomembnost raznolikosti in svobode za razvoj in izpopolnitev človeštva ter zaželenost svetovanja in

pomoči ljudem, ki so se v svoji življenjski poti izgubili.

Zaradi nastanka civilizacij smo za uspešno sodelovanje morali postaviti nekaj osnovnih pravil, ki se jih morajo držati vsi, ki se tem civilizacijam pridružijo. Vendar pa z omejitvijo vedno pride količinsko vprašanje, do kakšnega ekstrema se za korist skupnosti sme omejiti posameznika, in pa, ali so omejitve sploh koristne. V primeru človeštva je korist naš napredek in razvoj. Millove teorije podpirajo to, da je najučinkovitejši način za naše napredovanje raznolikost med ljudmi, saj bomo na tak način čim hitreje izločili, kako ne živeti in prišli do prave poti. Čeprav se mi ta teorija zdi deloma logična, se z njo ne strinjam popolnoma. Problem, ki nastane s to teorijo, je, da se ljudje ne učijo na napakah drugih in velikokrat nadaljujejo po že poznanih poteh, ki so dokazano slabe. Brez ekstremnega poseganja v osebno življenje ljudi, bi bilo težko vedeti o vseh napakah ali pa pravih odločitvah, ki so jih ljudje naredili skozi življenje, zato, četudi bo nekdo odkril, kako živeti ali kako ne živeti, lahko on sam ta nauk vzame s sabo v grob in človeštvo ostane na istem, kot je bilo. Primer tega je zlorabljanje drog in drugih nevarnih in zasvojljivih substanc. Čeprav so ljudje prešli skozi zlorabo drog in zasvojenost, je to za ignorante ali pa nevedne ljudi nepomembno. Dober primer tega je kajenje cigaret. Kljub temu, da je dokazano, da je kajenje škodljivo in lahko povzroči raka, ljudje še vedno kadijo ali pa s tem začenjajo. Tu nastopi prej napovedan problem, da se ljudje ne učijo na napakah drugih, zato z razvojem ne napredujemo, ampak smo skozi generacije nenehno na istem mestu. Zaradi ignorance prebivalstva, poskuša oblast z državnimi pravili, kot so nezakonitost drog obraniti ljudi pred samimi seboj. Ta pravila so postavljena za splošno dobro prebivalcev ter za varnost in mir med soljudmi. Vendar pa z omejevanjem lahko zelo hitro preidemo iz koristi v škodo, saj, ko človeku odvzameš moč do ravnanja kot želi, mu s tem odvzameš možnost učenja na lastnih napakah, ki je daleč bolj trdna od kateregakoli drugega način učenja. Preden nadaljujem, moram poudariti, da vse vnaprej napisano temelji na tem, da so postavljena pravila sploh pravilna in ne samo še eno od mnogih napačnih mnenj, saj je vednost oz. mnenja večine (oblasti) enakovredna mnenju posameznikov. O pravilih, ki omejujejo delovanje osebkov s slabim namenom proti drugim ne bom razpravljal, saj je očitno, da jih potrebujemo in so za civilizacijo koristna. Drugi primeri pravil pa so ti, ki nastopijo za zaščito pred samimi seboj, kot so zakoni o drogah ali pa pred kratkim, novo uvedeni začasni posegi glede na situacijo s koronavirusom. Četudi so pravila postavljena za našo lastno zaščito, so še zmeraj močno posegajo v naše pravice. Če bi država lahko dokazala, da s temi pravili obranijo in rešijo čisto vse državljane svoje države, bi bili sprejemljivi. Vendar pa je prepoved

izhoda iz hiše za veliko ljudi škodljiva, saj se nekateri prebivalci zaradi sreče ali pa dobrega imunskega sistema nikoli ne bi nalezli virusa in četudi bi se, če tak prebivalec živi sam doma, se od njega ne more okužiti nihče drug. Zato so ta pravila zanj ne samo nekoristna, ampak tudi škodljiva in nepravična. Brez omejitve gibanja, bi tak prebivalec lahko odšel ven na sprehod ali pa kolesarit, vendar zaradi novo uvedenih pravil ne more skrbeti za svoje fizično telesno zdravje, četudi se nikoli ne bi okužil. Seveda pa bi bila država, če ne bi uvedla ali storila nič v zvezi s koronavirusom, nekoristna, zato je najboljša, kar lahko stori, da

razišče nastalo težavo in opozori državljane o stanju in velikosti nastalega problema. S takšnim ravnanjem pokaže zaupanje v svoje državljane in jim pusti, da se glede na situacijo sami odločijo, kako bodo ravnali, s svetovanjem in navajanjem informacij jih pomaga usmeriti v pravilno smer, vendar jim še vedno dovoljuje prosto odločitev, da presodijo, kaj je za njih prav. Ljudje, ki se bodo odločili za varno ravnanje se bodo počutili dobro, saj so sami sprejeli pravilno odločitev, drugi, ki pa bodo svoje zdravje in zdravje ostalih tvegali, pa se bodo, če zbolijo, iz tega za vedno naučili, da bodo naslednjic bolj previdni.

Viri in literatura

Mill, John Stuart (1994), *O svobodi*, Knjižna zbirka Krt, Ljubljana.

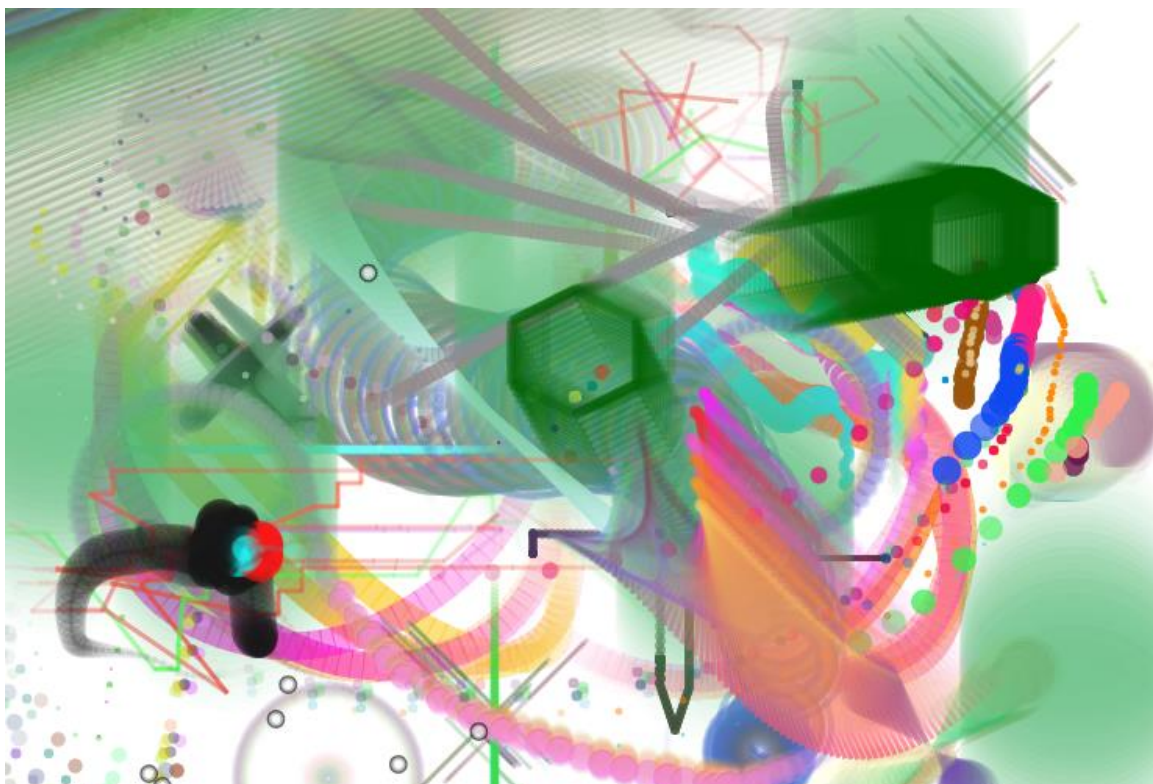
Palmer, Donald (1995), " Načelo koristnosti", v: Ali središče drži? Uvod v zahodno filozofijo, Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Mill, John Stuart (1995), Kaj je utilitarizem?, članek – sestavni del, vir: Filozofija na maturi. ISSN 1318-5594. -Letn. 2, [št.] 4 (1995), str. 10-13.

Wikipedija, Prosta enciklopedija (2019), Utilitarizem, Pridobljeno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Utilitarizem> 27. 3. 2020.

Wikipedija, Prosta enciklopedija (2019), John Stuart Mill, Pridobljeno na: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Stuart_Mill 27. 3. 2020.

Wikipedija, Prosta enciklopedija (2019), Jeremy Bentham, Pridobljeno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Jeremy_Bentham 27. 3. 2020.

Erich Fromm

Frommovo Umevanje ljubezni

Erich Fromm (1900–1980), nemški psiholog, sociolog in filozof, se je vse svoje življenje posvečal preučevanju človeka. Svoj nauk je gradil na najboljših izročilih budizma, starogrške filozofije, krščanstva, renesanse ter razsvetljenstva in jih bogatil z lastnimi izkušnjami iz psihoanalize.

Najpomembnejše vprašanje človekovega življenja je po Frommu iskanje in izbira cilja, smotra. Cilj vseh živih bitij, tudi človeka, je čim popolnejša rast, razvoj, zorenje, plodnost in s tem ohranjanje življenja. Življenjski cilj vrtnice je, da uresniči vse svoje zmožnosti; lepo razviti listi in najlepši cvetovi, ki lahko zrastejo iz njenih semen. Človekova glavna življenjska naloga pa je, da skrbi za razvoj vseh človeku svojih zmožnosti- zavedanja, razuma, domišljije, sposobnosti učenja in vesti ter da jih uporabi v svobodi, ustvarjalnosti, dobroti, vzajemnosti in ljubezni. Tako doseže samoizpolnitev in srečo. Vrtnica, jablana in živali poznajo svoj cilj. Človek pa je obdarjen z razumom in svobodo izbire, da sam išče in izbira svoje cilje. Izpopolnjevanje te težavne naloge je prava umetnost, UMETNOST ŽIVLJENJA.

V umetnosti življenja je človek oboje, umetnik in predmet svoje umetnosti, kipar in marmor, zdravnik in bolnik. Pri izbiri cilja loči Fromm dve temeljni življenjski usmeritvi: k IMETI ali k BITI. Značajska usmerjenost k imeti se kaže kot samoljubje in sebičnost, težnja k biti pa kot ustvarjalnost, nesebičnost, dobrotu, sočutje, vzajemnost in ljubezen.

V knjigi *Umetnost življenja* obravnava Fromm koristne praktične napotke za učenje in urjenje v umetnosti življenja. Fromm si postavlja vprašanja: Kaj je cilj življenja?, Kakšen je človekov življenjski smisel?, Kako hočemo živeti, kaj pričakujemo od življenja in kaj nam je v življenju pomembno?

Večina se strinja z ugotovitvijo, da si želijo SREČO, ki je cilj človekovih prizadevanj. Kaj pa pomeni sreča? Večina mislecev se strinja, da smo srečni, če se nam izpolnijo naše želje, ali povedano drugače – če dobimo to, kar hočemo.

Naslednja misel je misel o SVOBODI. Načelo osvoboditve se navezuje na notranjo in zunanjo osvoboditev. Temeljiti mora na človekovi osvoboditvi v prvotnem, humanističnem smislu in tudi v sodobnem političnem ter družbenem smislu. Edini stvarni cilj je popolna osvoboditev. Erich

Fromm na prvih poglavjih *Umevanja ljubezni* zapiše, katere so ovire do umetnosti življenja, da vemo, čemu se moramo izogniti na poti do cilja.

PRVA OVIRA: sleparstvo in prevare

Prevare niso le zavestne in namerne. Družbeno bolj škodljive so prevare, v katere ljudje iskreno verujejo. Primer je transcendentalna meditacija (trgovanje z odrešenjem). Osnova za vsako samopreobrazbo je, da se zavedamo resničnosti in da se znebimo utvar.

DRUGA OVIRA: plehko govorjenje

Fromm navede Budov opis plehkega govorjenja. Buda je plehko govorjenje opisal kot govorjenje o drugih ljudeh, pitju, oblačenju, vozilih, ženskah in vinu, govoricah iz ulice ... Skratka vsi pogovori, ki ne pripomorejo k spoznanju, spokojnosti, razsvetljenju ...

Plehko govorjenje je Erich Fromm povezal s slabo družbo, pri kateri je poudaril, da ni nujno, da je to družba pretežno plehkih ljudi, ampak je to družba, ki se nam zdi, da nam škoduje v taki ali drugačni obliki. Od nje nam naroča, naj se umaknemo in da za to dejanje ne potrebujemo nobenega pojasnila, saj je svoboden človek dolžan pojasnilo samo samemu sebi.

TRETJA OVIRA: mišljenje, da je velike uspehe možno doseči brez truda in trpljenja

Poudaril je, kako pri družbenih vedah, v umetnosti, književnosti ter v osnovnih in srednjih šolah zasledimo enako težnjo; olajšati in jemati zlahka. Profesor, ki zahteva trdo delo velja za diktatorskega ali starokopitnega. Vzrok za tako naravnost je povečana potreba po tehnikih, po napol izobraženih ljudeh, ki delajo v storitvenih dejavnostih do nižjih poslovodij.

Sorodno izogibanju naporu je izogibanje trpljenju. Tudi to izvira iz hudega strahu: na vsak način se izogniti bolečini in trpljenju, telesnemu in zlasti duševnemu.

Doba sodobnega napredka obljublja človeku, da ga bo popeljala v obljubljeni deželo brez trpljenja. V resnici so ljudje razvili nekakšen kroničen strah pred trpljenjem.

Težavnim nalogam se ne smemo vedno izogibati, ampak se moramo soočiti z njimi in jih vzeti kot izziv.

Avtor piše, da je sreča usoda redkih, trpljenje pa usoda mnogih.

ČETRTO OVIRA: nasprotovanje gospodovalnosti

v smislu, da človek misli, da se je rešil vsega, kar diši po oblastnosti in avtoritarnosti. Moramo se zavedati, kdo nam gospoduje.

V 19. stoletju so tisti, ki so vladali – kralji, vlade, duhovniki, vodje, starši, učitelji itd. oblast izvajali neposredno in odkrito. Zdaj nam vlada potrošništvo. Zdaj se podreujemo neki ustanovi, tekočemu traku, velikanskim podjetjem, vladam, ki prepričujejo posameznika, da je ljudstvo resnični gospodar. Zaradi zamenjave osebnih gospodarjev z brezosebim uradništvom je postal posameznik še bolj nebogljjen, kot je bil prej – toda svoje nebogljenosti se ne zaveda. Dejanska odvisnost se ni spremenila, spremenila se je le njena oblika.

Najjasneje se utvara osebne svobode razkrinka na področju potrošnje, je prepričan Erich Fromm.

Lucija Božič, 1. f , *Labod*

Frommovo razumevanje človekove narave

Je človek dober ali hudoben?

Humanistična etika, ki jo zagovarja Erich Fromm, zastopa mnenje, da človek zmore spoznati, kaj je prav, pri tem pa se mora opirati na svoje lastne zmožnosti in lasten razum. Nasprotniki humanistične etike pa zatrjujejo, da je človeku prirojeno zlo do sočloveka. Prvi opisi tega so že v Bibliji v Stari zavezi, kjer se človekova zgodovina začne z grešnim dejanjem. V zgodovini smo tako priča sporu med tema dvema stranema. V antiki je Sokrat poudarjal, da je izvor zla pravzaprav nevednost.

V zgodnjem srednjem veku je obstajal spor o tem, kako razlagati svetopisemsko zgodbo o Adamu. Avguštin je zagovarjal prepričanje, da se je človekova narava pokvarila po padcu in da zaradi te neposlušnosti se vsak človek rodi s prekletstvom in da ga lahko reši le Bog s svojo milostjo, ki jo posreduje cerkev v svojem obredju. Njegov nasprotnik Pelagij pa je trdil, da se vsak človek rodi z enako nepokvarjenimi zmožnostmi kot Adam in da je greh posledica skušnjav in slabih zgledov. V tej "bitki" je zmagal Avguštin, kar je zakoličilo človekov duh za stoletja.

V poznem srednjem veku se je povečalo zaupanje v človekove zmožnosti. V 13. stol so renesančni misleci širili podobne ideje kot Pelagij, tudi če je to bilo označeno na neki način kot krivoverstvo, Avguštinova ideja pa se je pojavljala v obliki Lutrovih in Calvinovih nauk. A za razliko od Avguština sta slednja poudarjala to, da med bogom in človekom ni posrednika in da se moramo z njim soočiti sami. To naše prirojeno zlo lahko premaga samo občutek krivde, ki vodi v kesanje, ter brezpogojna podrejenost bogu ter vera v njegovo milost.

Erich Fromm (Vir slike: splet)

Skozi zgodovino se tako ti dve misli konstantno prepletata in mnogokrat tudi združita. Freudova psihološka teorija izraža obe misli. Verjel je v razum in pravico, da človek brani svoje naravne zahteve proti družbenim pravilom in pritiskom, a je hkrati zagovarjal mnenje, da je človek len in da ga je treba siliti v družbeno koristne dejavnosti. Freud je tako bil tudi zagovornik tega, da je človek rojen z uničevalnostjo, kar je bilo opisano v njegovi teoriji o "smrtnem nagonu", ki pa je nastala kot posledica prve svetovne vojne. Menil je, da pri človeku sodelujeta dve enako močni sili: življenjski nagon in smrtni nagon. To naj bi po njegovem mnenju bili biološki sili. Če se smrtni nagon kaže navzven, se to odraža v človekovi uničevalnosti, v primeru, da se kaže navznoter, pa v človekovi samouničevalnosti. Freudov nauk je tako dvodelen. Človeka ne vidi ne kot dobrega in ne kot zlega. Ta njegov nazor na žalost ne rešuje niti etičnega niti psihološkega vprašanja o človekovi naravi.

Kako najdemo odgovore, ki nam razložijo to človekovo nasprotje? Naša sposobnost odgovarjanja je tako odvisna od našega vpogleda v naravo sovražnosti in uničevalnosti.

Prvi korak pri proučevanju problema uničevalnosti je razločevanje med dvema sovraštvo. Poznamo razumsko in nerazumsko. Razumsko se sproži, ko je ogrožena naša svoboda ali naše mišljenje in se po grožnji tudi izklopi, medtem ko nerazumsko izvira iz našega značaja. To nerazumsko sovraštvo nenehno tli v človeku. Velikokrat se sproži pod pretvezo, da gre za razumsko sovraštvo. To sovraštvo se tako lahko kaže v sovraštvu do sebe ali v sovraštvu do drugih.

Uničevalnost je posledica neizživetega življenja. Stopnja uničevalnosti je sorazmerna s stopnjo človekove zatrtosti. Potemtakem se zdi, da imamo to že v naravi. Če predvidimo veljavnost te domneve, da se uničevalnost pojavi samo v primeru, če človek ne uresniči svojih zmožnosti, smo s tem ovrgli en ugovor humanistične etike. Pokazali smo, da človek ni nujno hudoben, ampak da postane hudoben, kadar mu manjkajo ustrezni pogoji za rast in razvoj.

S tem pa se pojavi v humanistični etiki še en ugovor. Za razvoj dobrega morajo pogoji

vsebovati nagrade in kazni, saj človek nima v sebi nobenega nagiba, da bi razvil svoje zmožnosti. Iz same človekove narave izvira pravilo da "zmožnost delovanja ustvarja potrebo da se ta zmožnost uporabi, če pa se ne, to vodi v motnjo delovanja in nesrečnost". Preprost primer je človekova zmožnost za gibanje. Če mu je ta zmožnost onemogočena, to vodi v človekovo neugodje in bolezen.

Tukaj se avtor ponovno vrača na Freuda, ki pa je opozoril na še eno neizkoriščeno energijo – spolno energijo, ki vodi v trpljenje. Kljub temu da je Freud precenjeval pomen spolne energije, njegova teorija potrjuje dejstvo, da človek lahko zboli in je nesrečen, če ne izkoristi tega, kar ima, in točno ta zakonitost velja tako za duševne in telesne zmožnosti. Avtor tu opisuje še nevrotične težave, ki pa so posledica duševnega nezdravja in ravno to vprašanje duševnega zdravja in nevroze je neločljivo povezano z vprašanjem etike. Poenostavljeno lahko rečemo, da je v ozadju vsake nevroze neko moralno vprašanje. Če nam ne uspe doseči zrelosti naše osebnosti je to – po mnenju humanistične etike – moralni neuspeh. Nevrotične težave so tako posledica nerešenih moralnih spopadov.

Čeprav se zdi, da je nekdo uničevalen samo do drugih, krši načelo življenja, tako svojega kot tudi življenja drugih. To, kar storimo sočloveku, storimo tudi samemu sebi oz., kot pravi zlato pravilo, ne stori sočloveku nekaj, kar ne bi želel, da on stori tebi. Če škodujemo življenjskim silam sočloveka, ima to nujne posledice za nas same. Naša rast in sreča sta povezani s spoštovanjem teh sil. Spoštovanje življenja pri drugih kot pri sebi je pogoj za duševno zdravje. Po svoje je uničevalnost do soljudi bolezenski pojav. Ugotavljamo, da je uničevalen človek nesrečen človek. Uničevalnost spodjeda njegov lastni obstoj.

Zatiranje ali dejavnost

To, da je človek v temelju uničevalen in sebičen, vodi do pojmovanja, da je bistvo naravnega vedenja, da človek zatire te zle težnje. Najprej mora spoznati, da je njegova narava zla, potem pa uporabiti moč svoje volje, da se bori proti tem zlim težnjam. Psihoanalitično raziskovanje omogoča razlikovanje zatiranja in posledice. Razlikujemo zatiranje, (1.) pri katerem zlega nagiba ne udeležimo, (2.) zatremo zavedanje nagiba ali (3.) se ustvarjalno borimo proti nagibu.

Pri prvi vrsti zatiranja ne zatremo samega nagiba, temveč dejanje, ki bi mu sledilo. Kljub temu da

človek premaga samega sebe, se pri tem ni nič spremenil. Njegov značaj je ostal popolnoma enak. To označujemo le kot močno voljo. Tako obnašanje ne preprečuje zanesljivo človekovih uničevalnih nagibov. Vsaka odločitev je tako plod notranje bitke z močnimi nasprotnimi silami, ki pa niso vedno dovolj. Tako je to iz družbenega vidika preveč nezanesljivo.

Pri 2. pa se zdi, da se mnogo bolj učinkovito bojujemo z zlimi težnjami, če preprečimo, da bi se teh teženj zavedali. To vrsto zatiranja je Freud poimenoval potlačitev. Torej kljub temu da ta nagib obstaja, mu ne dovolimo, da bi vstopil v območje zavesti. Potlačitev ima oblastniška etika za najbolj zanesljivo pot do kreposti. Res je, da potlačitev ščiti pred delovanjem, ampak je veliko manj učinkovito, kot mislijo njegovi zagovorniki. Potlačitev pomeni, da ga izrinemo iz zavesti, ne pa, da ga ni več. Freud je dokazal, da ta nagib še naprej deluje na nas, samo da se mi tega ne zavedamo. Torej govori o podzavesti. Poglavitna razlika je le to, da ta potlačen nagib deluje prikrito, ne pa odkrito, kar pa ne pomeni, da ima drugačno težnjo kot odkrit nagib. Moč te težnje se pokaže v pojavu, ki ga Freud imenuje vrnitev potlačenega. To je posledica prekomernega potlačevanja v našo podzavest.

Tretja oblika zatiranja pa je popolnoma drugačna od prvih dveh. Pri tej obliki gre za bojevanje proti tem nagibom. Bolj ko se človek zaveda teh nagibov, bolj je sposoben, da se nanje ne odziva. Pri tem sodelujeta predvsem njegov razum in njegova volja ter tiste čustvene sile, ki nasprotujejo njegovi uničevalnosti. Kot posledica tega boja na neki način to zlo postane za človeka vir kreposti.

Glede na humanistično etiko, ta etična izbira ni, ali zlo v sebi zatiramo ali se mu vdajamo. Resnična etična izbira je med zatiranjem in vdajanjem na eni strani in plodno dejavnostjo na drugi. Cilj humanistične etike ni zatiranje zla, temveč ustvarjalna uporaba človekovih prvotnih zmožnosti. Krepost je sorazmerna stopnji ustvarjalnosti, ki jo človek doseže.

Dejavnostna usmeritev je temelj svobode in kreposti. "vendar ne budnost čuvaja, ki mora zapreti zlega kaznjenca, ampak prej budnost razumnega bitja, ki mora spoznati in ustvariti pogoje za svojo ustvarjalno dejavnost in odstraniti dejavnike, ki mu ovirajo razvoj in tako porajajo zlo."

Značaj in naravna presoja

Vprašanje naravne presoje je pogosto povezano z vprašanjem svobodne volje. Po prvem nazoru človeka povsem določajo okoliščine, mišljenje, da ima človek ob tem svobodno voljo, pa je samo utvara. Iz tega izhaja sklep, da človeka ne moremo obsojati za njegova dejanja, ker pri svojem odločanju ni svoboden. Po nasprotnem mišljenju pa človek razpolaga s svobodno voljo, ki jo lahko uporablja ne glede na okoliščine in je zato odgovoren za svoja dejanja in ga posledično lahko sodimo po njih.

Zdi se, da se mora psiholog strinjati s prvo trditvijo. Ko preučuje razvoj značaja, odkriva, da otrok začne svoje življenje v neopredeljenem stanju njegov značaj pa izoblikujejo zunanji dejavniki pri tem pa nima moči spreminjati le teh. V starosti, ko bi lahko skušal, pa ima značaj že izoblikovan in tako nima pobude, da bi raziskoval te okoliščine in jih spreminjal. Potemtakem nikogar ne moremo naravno obsojati?

Privrženci svobode trdijo, da obstajajo v življenju tudi okoliščine, ki onemogočajo izražanje svobodne volje in s tem tudi naravne presoje. Blazne osebe ne moremo obsojati za njena dejanja in prav tako trdijo, da tudi človeka, ki ni nor, ampak nevrotičen, torej pod vplivom nagibov, ki jih ne more obvladovati, tudi ne moremo obsojati za njegova dejanja.

Prepričanje, da naše odločitve določa naš značaj, nikakor ni vdanost v usodo. Človek – sicer kot vsa ostala bitja podvržen silnicam, ki ga določajo – je edino bitje, obdarjeno z razumom in edino bitje, ki je sposobno razumeti sili, kateri je podvržen in ki more s svojim razumevanjem vplivati na svojo usodo. Človek je edino bitje, obdarjeno z vestjo. Vest je glas, ki mu omogoča to, da se stalno zaveda ciljev in pravil v svojem življenju. Razum in vest sta tako silnici v zgradbi naše celotne osebnosti.

Če svojo naravno presojo o nekem človeku opiramo na odločitev, ali bi lahko hotel drugače ali ne, ne moremo sprejeti nikakršne naravne sodbe. Ne moremo poznati celotnega poteka oblikovanja značaja te osebe. Tudi če bi svojo naravno sodbo oprli na predvidevanje, da bi lahko ta človek ravnal drugače, so dejavniki, ki vplivajo na izoblikovanje karakterja tako zapleteni, da je nemogoče sprejeti končni sklep o tem, ali bi se mogel razvijati drugače.

Vendar je ta sklep napačen. Presojati lahko pomeni dve različni stvari: presojati pomeni neko storitev, ko nekaj predvidevamo ali trdimo, soditi pa pomeni tudi delovati kot sodnik in se nanaša na sodbo.

Ta druga vrsta naravne presoje temelji na zamisli o neki oblasti, ki je nad človekom in mu sodi. Ta oblast ima posebne pravice pri oproščanju in obsojanju. Celo podoba sodnika v demokratični družbi, ki je teoretično voljen in ni nad svojimi državljani, ima zato pridih starega pojmovanja o Bogu – sodniku.

Človekova poglobljena življenjska naloga je, nam dopoveduje Erich Fromm, da postane to, za kar je zmožen. Najbolj pomemben plod njegovega truda je njegova osebnost in o njegovem uspehu lahko objektivno presojamo glede na stopnjo uresničitve njegove zmožnosti. Če pri svoji nalogi ni uspel, lahko to prepoznamo kot njegov naravni neuspeh. Tudi če vemo, da so bile njegove okoliščine težavne, sodba o njem ostane enaka. Kdor razume vse okoliščine, zaradi katerih je nekdo postal to, kar je, lahko sočustvuje z njim, vendar razumeti človeka ne pomeni, da mu odpuščamo. Pomeni le, da ne obsojamo, ker nismo Bog ali sodnik.

Zala Pirnat, 1. e, *Novi svet*

Droge

Ali nam droge razširjajo meje spoznanja?

Uvod

V razpravi bom pisala o drogi kot substanci spoznavanja samega sebe ter sveta, pa tudi o potencialno negativnem vplivu, ki ga lahko ima na njene uživalce. Osredotočila se bom na nekatere popularne droge v 20. in 21. stoletju, ki so v tem času najbolj zaznamovale ljudi. To bom predstavila na primeru oseb, ki so na tem področju največ prispevale h spremembam.

Beat generacija in njihova filozofija drog

V začetku štiridesetih let prejšnjega stoletja se je v ZDA razvila subkultura ljudi, katerih stil življenja in način ustvarjanja so izoblikovale droge. Trdili so, da si z uživanjem drog odprejo poseben tok kreativne energije. To so tudi dosegli in tako razvili popolnoma nov stil pisanja proze ter poezije, ki je imel velik vpliv na popularno umetnost tistega časa. Čeprav niso bili tako znani kot hipiji, je njihov stil življenja močno vplival na mišljenje mnogih ljudi in tudi bolj populariziral rekreacijsko uporabo halucinogenov.

Beat generacijo sem izpostavila ne samo zaradi prikaza pozitivnih učinkov drog, temveč tudi zato, da bi izpostavila njihove negativne aspekte in neprijetne posledice njihovega življenja. So primer, kako uživanje drog lahko postane zloraba telesa in duše ter človeka "vrže iz tira". So pa tudi prikaz tega, kako je pri uporabi pomemben pristop posameznika in njegova preteklost. In da ne glede na psihološko pozitiven učinek halucinogenov, (ki ga bom kasneje omenjala) ne pomaga posamezniku brez primerne pristopa.

Večina glavnih predstavnikov generacije se je dolgo borila z odvisnostjo. V nadaljevanju bom opisala nekatere izmed najbolj popularnih drog v 20. kot tudi 21. stoletju in njihov vpliv na življenje posameznih predstavnikov beatniške generacije.

Alkohol

Jack Keruac je eden izmed tistih, ki se odvisnosti niso rešili. Umril je že pri sedemštiridesetem letu starosti zaradi alkohola. Mnenja sem, da je bil vpliv tragičnih dogodkov v življenju in nepopolno zadovoljstvo z življenjem samim razlog za njegovo prekomerno pitje. Dejstvo je, da je alkohol ena najbolj nevarnih drog, a se to velikokrat spregleda zaradi družbe, v kateri živimo, ki alkohol reklamira

in ne izpostavlja dovolj njegove nevarnosti. A v primeru Keruaca je bila situacija bolj odvisna od osebnega prepričanja kot kaj drugega, saj je dejal, da kot katolik samomora ne sme storiti, se pa lahko "zapije" do smrti. Po strokovnem mnenju je umrl zaradi notranjih krvavitev, povezanih z cirozo. Naveden je bil tudi možen vpliv hernije, ki ni bila zdravljena. Poškodba je nastala med pretepom ob eni od njegovih prekrokanih noči.

Jack Keruac in droge

Keruac je razvil svojevrsten stil pisanja proze s pomočjo hkratnega uživanja kanabisa, amfetaminov in alkohola. Benzadrini so mu služili kot vir energije, tako mu je tudi uspelo napisati knjigo *On The Road* (njegovo največjo uspešnico) v treh tednih in knjigo *The Subterraneans* v treh dneh. Z zlorabo benzadrinov je razvil stil pisanja, ki je razviden v knjigi *On The Road* in je zajemal dolge stavke z manj ločili in se zaradi koncentracije podane preko benzadrinov zlahka vživel v širšo sliko svojih doživetij, kot prav tako v nadrobnost dogodkov.

Njegov stil se je v kratkem spremenil zaradi uživanja kanabisa v t. i. "sketching" stil. Zaradi kanabisa je imel večje nagnjenje h deljenju subjektivnega in bolj resničnega pogleda na dogodke, kar je razvidno v knjigah *Dr. Sax* in *Visions of Cody*. Raje kot da bi se orientiral na celostno podobo dogodkov, je proza, ki je navdihnjena z uživanjem kanabisa bolj poglobljena v njegov notranji svet in lastno doživljanje. Zaradi kanabisa je njegovo pisanje tudi podajalo več asociacij s sanjami v doživetjih. S tem je ustvaril v svojih knjigah vzdušje doživljanja svoje podzavesti.

Tekom svoje kariere je variiral med stili pisanja, nekateri so bili pod vplivom kanabisa, drugi pod vplivom benzedrinov. Ko pa je zapisal začetek knjige *Desolation Angels* v treznem stanju, je dobro razvidno, da so mu bile droge le vzgib za tovrstno pisanje, ki ga je na koncu osvojil in za to ni več potreboval drog.

To se mi zdi primer tega, kako preko droge lahko osvojiš določeno vrlino ali pa prideš do določenega spoznanja, ki ti v življenju pride prav in ostaja v spominu brez nadaljnega uživanja. Vendar je Keruac zelo dober primer tega, kako uživanje drog pripelje do slabih rezultatov ob nekontroliranem in prekomernem uživanju. V knjigah *Big Sur* in *Vanity*

of *Duluoz*, ki sta njegovi zadnji izdani knjigi, je razvidna sprememba v pisanju zaradi vpliva alkohola. Njegov stil postane bolj površen, lahko bi se reklo tudi manj bogat, kot v prejšnjih delih. Pri pisanju mu je alkohol tudi oslabil disciplino in seveda tudi zdravje, zaradi njega je tudi umrl.

Benzadrini

Benzadrini so prva farmacevtska droga, ki je vsebovala amfetamine. To poglavje bom zategadelj posvetila učinkom anfetaminov nasploh.

V štiridesetih in petdesetih letih prejšnjega stoletja so bili benzadrini precej popularni, zlahka si jih lahko dobil v lekarni, saj so ti jih med drugim predpisali proti težavam z dihalnimi potmi, narkolepsiji, prekomerni telesni teži in kroničnim bolečinam. Učinek amfetaminov povzroči nekaj evforije, ti dvigne samozavesti in zlasti da energijo. Tako se ljudje, ki prekomerno uživajo amfetamine, začnejo obnašati precej impulzivno. Da bi dobili denar ali drogo, se začnejo lagati, kar lahko hitro pripelje do vsakdanjega laganja. Brez droge velikokrat postanejo tesnobni in živčni.

Stranski učinki so lahko paranoja, prisluhi ali prividi. A vsa navedena dejstva množično veljajo zgolj za ljudi, ki uživanje zlorablajo, navadno zaradi nezadovoljstva z življenjem ali počutjem. Ena najbolj tragičnih zgodb predstavnikov beat generacije je zgodba Joan Vollmer. Življenje se ji je čisto spremenilo, ko je prišla v stik z beat generacijo. Jack Kerouac ji je predstavil benzedrine in tako je skozi naslednja leta postala težek odvisnik. V tem času se je zblížala z William S. Burroughsom, s katerim sta postala dolgoletna partnerja in starša otroku, dokler ni umrla pri osemindvajsetem letu starosti, ko se je Burroughs bahal, kako dobro cilja s pištolo, a zgrešil kozarec na njeni glavi in jo zadel naravnost v čelo. To zgodbo je Burroughs opisal, sicer na bolj abstrakten način, v svoji knjigi *Naked Lunch*, po kateri je najbolj poznan.

Amfetamin je najboljše poznan pod izrazom *speed*, sintetiziran je bil leta 1887. Med drugo svetovno vojno je vojska tudi vojakom dajala amfetamine za povečanje njihovih navadnih sposobnosti. V začetku 20. stoletja so amfetamini ljudem v večjih mestih predstavljali kot pomoč za lažje dohajanje s t. i. mehanizirano družbo, ki je zahtevala vedno več. Tako je amfetamin postal poznan kot droga delavskega razreda.

Opiati

William S. Burroughs, eden glavnih predstavnikov generacije, je bil v tem času, ki ga je preživel z

Vollmer, močno odvisen od opiatov. Ko sta se preselila v Mehiko zaradi nevarnosti, da Burroughesa aretirajo, pa ni bil preskrbljen z opijati, zategadelj je začel prekomerno uživati alkohol in imeti spolne odnose z moškimi.

Njegovo izkušnjo z opiatu ter odvisnostjo opisuje v svoji prvi izdani knjigi, ki je izšla, ko se je pisalo leto 1953.

V njej je "lep" prikaz doživljanja sveta skozi oči odvisnika (opiatov): "... Mislim, da sem boljšega zdravja zaradi rezultata uporabljanja drog /.../ Ko nehaš rasti, začneš umirati. Odvisnik nikoli ne neha rasti. Izkusil sem agonije bolečnosti ob pomanjkanju droge in užitek olajšanja, ko so moje drog lačne celice pile iz igle. Morda je ves užitek zgolj olajšanje. Naučil sem se celičnega stoicizma, ko droga uči odvisnika. Videl sem celico, polno bolnih narkomanov, tihih in nepremikajočih se v ločenih izkustvih trpljenja. Oni so se zavedali nesmisla v pritoževanju ali premikanju. Oni so vedeli, da si drug drugemu ne morejo pomagati. /.../ 'Rush' je videnje sveta iz posebnega kota /.../ 'Rush' je trenutek svobode od trditev staranja, previdnosti, nerganja, prestrašenega telesa /.../' (<http://www.write-aholic.com/william-s-burroughs-junky-a-spiritual-quest-via-heroin/>)

Halucinogeni

Yage & Ayahuasca

Na koncu knjige *Junkie* pa je Burroughs napisal: "Pripravljen sem potovati proti jugu, da bi poiskal 'neprekinjen' 'rush', ki um odpira, ne pa oži kot heroin." S tem je napovedal svoje potovanje h iskanju droge *yage*, za katero se je bil zanimal zaradi prepričanja, da bi mu pomagala pri odkrivanju telepatije. To odločitev je sprejel kmalu po smrti Vollmer, ki ga je na neki način potegnila tudi h pisanju.

Yage je približno takšen napoj kot *ayahuasca*, saj je narejen iz enake rastline, a je pri ritualnem pristopu kar nekaj razlik. Pri kuhanju *ayahuasce* je večji delež debla rastline olupljen in skuhan, pri pripravi *yage* pa se kuha zgolj središče debla. Tako *ayahuasca* vsebuje več čreslovine kot *yage*, zategadelj povzroči močnejši učinek pri zaužitju kot *yage*. Pri ritualu uživanja droge *yage*, je dodaten postopek, ki povzroči več bruhanja kot pri zaužitju *ayahuasce*, kar je še eden od vzrokov za manj intenzivnejšo izkušnjo. Pri samem ritualnem procesu pa se drogi tudi razlikujeta po časovni dolžini ter pričetku rituala.

Po inkovski tradiciji se med 22. uro in polnočjo prikažejo primarne zemeljske energije, po tretji uri pa se porazgubijo. Takrat se ob ritualu droge *yage* pokliče Yagemopai (nesmrtno nebesno telo), tudi poznano kot Matēmopai (nebeški ljudje).

Iz tega je razvidno, da je ključna razlika to, da je ritual *ayahuasce* povezan bolj z zemeljskimi energijami, *yage* pa bolj z nebeškimi.

Ayahuasca pa je dandanes bolj popularna kot *yage*, tako tudi bolj raziskana.

Aldous Huxley in meskalin

Huxley se je prvič srečal z izkušnjo s halucinogenimi drogami, ko je zaužil meskalin. Leta 1953 jo je opisal v knjigi *Doors Of Perception*. Knjiga je bila tudi navdih za ime psihedelične rock skupine *The Doors*.

Meskalin je psihoaktivni alkaloid, ki se pojavlja v kaktusih, kot so pejotl in kaktus San Pedro. Huxleyju je meskalin priskrbel psihiater Humphrey Osmond, ki je ustvaril izraz *psihedelična izkušnja*, ko se je pisalo leto 1956. Tako je tudi prišla v uporabo beseda *psihedeliki*, ki označuje halucinogene droge. Je tudi najbolj uporabljen izraz v slovenščini za tovrstne droge, a ga v SSKJ-ju ne najdemo. Razlog, da je ta izraz postal bolj priljubljen, pa se nekoliko skriva za samo filozofijo uživalcev, ki so živeli v omenjenem času beat generacije. Beseda "halucinogena droga" sama po sebi pove, da ustvarja halucinacije, kar pa pri uživalcih tovrstnih drog ni bistvo, temveč je to, da ob zaužitju pridobijo duhovna spoznanja. Beseda psihedelik pa ravno to izraža. Sestavljena je iz dveh grških besed: *psykhē*, kar pomeni duša in *dêlos*, ki pomeni manifestacija.

Poleg tega, da so v tistem času ljudje uživali droge zaradi doživetij in duhovnih spoznanj, je bil njihov vzgib tudi provokativen. Že v osnovi je bilo njihovo prepričanje v nasprotju s sistemom, s katerim niso bili zadovoljni iz mnogih vidikov. S tem, da so promovirali psihedelike, seksualni liberalizem in podobne tabu tematike, pa so ustvarili sliko, ki je izražala nasprotovanje vladi in "razbijanje" družbenih okvirjev.

Huxley v knjigi opisuje doživljanje meskalina pri večini uporabnikov sledeče: "Spodobnost spomina in 'jasnih misli' je le malo /.../ Vizualni vtisi so precej bolj intenzivni, oko si pridobi nazaj nekaj zaznave nedolžnosti otroštva /.../ zanimanje za prostor se zmanjša, zanimanje za čas se skoraj izniči /.../ Uživalec meskalina ne vidi razloga, da bi kaj počel, večina razlogov, zaradi katerih je navadno pripravljen, da dela in trpi, se mu zdi strašansko nezanimivih. Ne ukvarja se z njimi, saj premišljuje pametnejše reči. /.../ Te bolj pametne reči lahko doživlja (kakor sem jih jaz) 'tam' ali 'tukaj' ali v obeh svetovih, v notranjem in zunanem, hkrati ali pa v enem za drugim. Da so bolj pametne, je menda jasno, ko beli dan vsem uživalcem meskalina, ki jemljejo mamilo pri zdravih jetrih in ne skaljeni pameti." (Huxley 1953, 17)

Iz tega odlomka je razvidno, da je pristop pri vsakem uživanju pomemben. Le tako lahko zares doživiš spremembo, spoznanje o samem sebi in svetu in tako to spoznanje tudi ohraniš do konca življenja. Saj ko drogo zlorabiš, se možna dognanja med izkušnjo ne vtisnejo v spomin in ti v nadaljnjem ne pomagajo. Morda je bolje rečeno, da se ti ne vtisnejo v dušo, saj se vsa ta spoznanja odvijajo v duhovnem svetu, ne pa fizičnem, kar je tudi Huxley razložil v razlagi upada zanimanja za vsakodnevne opravke.

S tem ko omeni otroško zaznavo sveta, pa opisuje pomembno stanje, ki ga večina uživalcev doživi. Ta pa je, da se uživalec znebi vseh zavestnih in podzavestnih vplivov mišljenja, ki nam jih družba vsiljuje. Ostane zgolj pristna radost, s katero se rodimo in jo otroci še zaznavajo pred vplivom družbe.

Duhovni svet je poln izkušenj, ki bogatijo in razjasnijo človekovo bivanje v danem svetu. Huxley je v svoji izkušnji to opisal takole: "/.../ podhranjen ego oslabi, nima volje, da bi se lotil pomembnih opravil, in ga ne zanimajo več prostorska in časovna razmerja, ki toliko pomenijo organizmu, ki bi rad živel najprej v svetu. Ko vesoljni duh meži mimo nič več *produšnega ventila*, se začnejo dogajati vse mogoče biološko nekoristne reči. V nekaterih primerih lahko pride do nadčutnih zaznavanj. Kdo drug odkrije svet fantastične lepote. Spet drugim se razkrije veličastnost, neskončna vrednost in pomenljivost golega obstoja danega, nekonceptualiziranega dogodka. V zadnjem stadiju brezjaznosti je 'skrito vedenje', da je vse v vsem – da je vse pravzaprav vsak. To se mi zdi, je še največ, kolikor se lahko naša omejena pamet približa temu, da 'opazi vse, kar se dogaja povsod v vesolju.'" (Huxley 1953, 183)

V tem odlomku opisuje svet, ki ga lahko doživimo na meskalinu, kot tudi na drugih psihedelikih. Je svet, ki ga tudi opisuje vera. Svet koder plava naša duša, naš razum pa tod ne seže. Zategadelj je precej težko zares razložiti kako ogromen pomen imajo psihedelične izkušnje za uporabnike. Na neki način je pa vseeno pomembno, da si tudi sami to razlagajo, saj se človeku duhovni in fizični svet prepletata in mu duhovna spoznanja bolj pomagajo, ko jih zna umestiti v svet z razumom. Ko omeni, da »produšnega ventila« ni več, pa opiše stanje na psihedelikih, kjer ega ni in tako uživalec doživljanja ne doživlja več skozi razum, ampak skozi dušo, tako deloma pride v stanje, kjer uživalec nima zavedanja samega sebe, ampak vidi veselje kot celoto in sebe kot del tega.

DMT

DMT (dimetiltriptamin) je snov, ki je človeškemu telesu lastna in se sprošča med spanjem, a v precej majhnih količinah. Nahaja se tudi v mnogih rastlinah in živalih.

Psihedelične droge nasploh so podobne živčnim prenašalcem (serotonin, dopamin, adrenalin ...), ki so telesu lastne. Ko jih zaužijemo, se povežejo z našimi receptorji, tako spremenijo našo percepcijo in kognitivnost na načine, ki jih še zmeraj poskušamo popolnoma razumeti. Struktura DMT-ja pa je podobne oblike kot serotonin. DMT, 5-MeO DMT in še nekaj podobnih mulekul uživalca ob zaužitju popeljejo v +4 stopnjo psihedelične izkušnje.

DMT se po oralnem zaužitju razgradi v jetrih, zategadelj je potreben dodatek MAO inhibitorja, da je možna psihedelična izkušnja. Najbolj popularne oblike zaužitja so z *ayahuasca* in sintetično pridelanim DMT-jem. *Ayahuasca* je zaužita oralno, v tekočini in uživalca popelje v približno 6 ur dolgo izkušnjo. Pri kajenju DMT-ja pa je izkušnja dolga približno 12 minut.

Uživalec pri DMT-ju doživi smrt ega, kar je bilo poprej omenjeno skozi besede Huxleya. Če bi si ogledali sliko možganov z magnetno resonanco pred in po izkušnji z DMT-jem bi opazili, da je del možganov, ki je odgovoren za naše zavedanje oz. naš ego, spremenjen. Pred izkušnjo je rahlo razpršen (je sestavljen iz več delov), po njej pa je enovito sestavljen. To pa se v vsakodnevnem življenju kaže tako, da so uživalci nagradili svojo osebnostno rast. Lahko se znebijo zasvojenosti, depresije, slabih navad, lahko jim uspe storiti življenjski premik na poklicni ravni ali kateri koli drugi. Psihično je mogoče osvojiti kakršen koli cilj, ki si ga uživalec zada pred izkušnjo. To je namera, ki je najpomembnejši del za uresničitev spremembe.

Zanikanje zdravilnih učinkov psihedelikov je z današnjim napredkom v tehnologiji in količini storjenih eksperimentov nemogoče zanikati. Ostaja pa še vedno vprašanje dojemanja teh učinkov. Vsak uživalec, ki je do duhovnosti odprte narave, bo svet psihedelikov opisal kot spoznavanje višje resnice. Nekateri skeptiki ali ateisti, ki zanikajo obstoj nadnaravnih sil, pa tega ne sprejmejo kot resnico, saj svet duhovnosti ni fizično dokazljiv in tako za njih ne obstaja. Tako kdaj tudi zanikajo v celoti pozitivne učinke psihedelikov in tako njihove uporabe ne podpirajo. S tovrstnim ljudmi tako ni mogoče vzpostaviti argumentiranega dialoga, ki bi jim ustrezal. Saj verjamejo le v to, kar je fizično. Po navadi je takim ljudem ta resnica tako prepričljiva, da tega sploh ne opisujejo kot nekaj, v kar verjamejo, ampak kot nekaj, kar vedo.

Ta dva svetova ljudi lahko z dualizmom ločimo na materialnega in duhovnega. Materialnega je mogoče dokazovati, z duhovnim je pa to vprašljivo. Nekomu, ki za resnico sprejema zgolj materialni svet, duhovnega ni mogoče dokazati, saj tudi samo dokazovanje poteka v materialnem svetu in z besedami, ki so lastne le materialnemu svetu. Seveda pa ni čisto nemogoče. Descartes je precej

dobro obrazložil svet metafizike v svoji knjigi *Meditacije*. A večji problem v dokazovanju se mi zdi v tem, da skeptiki in ateisti tako trdno stojijo za svojim mnenjem, da jih nič ne bo prepričalo v drugo, tudi s solidnimi argumenti. Vzrok za to pa lahko najdemo v njihovem egu, ki se ga tako tesno oklepajo, da ga je skoraj nemogoče "omehčati". Ego in telo sta tista, ki se nahajata v materiji, duša pa je tista, ki potuje v svet metafizike. Tja pa lahko odpotujemo v našem življenju le, če si to dopustimo. Tako tudi s psihedeliki brez prave namere skoraj da ne moremo odpotovati v transcendenco.

Alexander Schulgin in MDMA

Alexander Schulgin je bil ameriški kemik beatniške generacije, ki je sintetiziral ogromno število sintetičnih psihedelikov, med najbolj priljubljenimi so 2C-B in 2C-E. Med njegovimi najbolj pomembnimi deli je tudi piše MDMA, ki ga ni sintetiziral, a ga je predstavil svetu, ko ga je našel med starimi zapiski nemškega kemika in odkril njegove potenciale. To odkritje je spremenilo svet. MDMA je postala zelo uporabna droga na področju psihologije. Ljudje z rakom so lažje sprejeli svojo usodo in dobili moč sporazumevanja z družino, kakršnega še nikoli niso doživeli. Nasploh je droga znana po tem, da spodbuja sočutje kot tudi sposobnosti sporazumevanja, uživalec postane tudi bolj odprte narave. A njeni pozitivni učinki sproščanja evforije so pritegnili mlade in je tako postala najbolj popularna rekreativna droga, zategadelj so jo kmalu tudi prepovedali in njena uporaba na področju psihologije je šla v pozabo. Vendar zadnja leta se v znanosti zopet vzbuja zanimanje zanjo. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je MDMA uporabljal pri terapijah med partnerji. Danes pa delajo eksperimente, ki kažejo na MDMA, kot substanco, ki zdravi posttravmatsko stresno motnjo (PTSM).

Schulgin je skozi svoje življenje veliko doživljal problem ilegalizacije teh drog, zaradi katerih ni bil zmožen v popolnem miru prakticirati svojih preizkusov, a se je boril proti predsodkom in ilegalizaciji ter ne glede na ovire uspešno zaključil svojo kariero.

Albert Hofmann in LSD

Albert Hoffman je bil švicarski znanstvenik, ki je sintetiziral LSD (diethylmid lizergične kisline), ko se je pisalo leto 1938. Namenoma ga je prvič zaužil 19. aprila 1943 (250 mikrogramov) ter se tisti dan v stanju omamljenosti odpeljal s kolesom proti domu. Tako je ta datum čez leta dobil ime *bicycle day*, ki ga ljudje še dandanes po celem svetu praznujejo v čast odkritju LSD-ja.

Hoffmanova sinteza LSD-ja je imela ogromen vpliv na svet. Poleg beat generacije je promovirala LSD subkultura hipijev, katerih filozofija uživanja psihedelikov je bila, da se preko tega duhovno razsvetlijo in očistijo družbenega programiranja. Bilo jih je veliko več kot pripadnikov beat generacije, tako je tudi rekreativna uporaba psihedelikov postala precej bolj popularna. Temu pa je sledila prepoved drog in zanimanje je tako upadlo.

Zadnja leta pa se zanimanje spet povečuje. Zdravilni učinki psihedelikov pa so podprti tudi s strani znanosti, ki se je v zadnjih letih precej razvila. Eden najbolj znanih eksperimentov z LSD-jem je potekal na ljudeh z rakom. Po izkušnji je večina užiivalcev doživelo izkušnjo - eno najpomembnejših njihovega življenja -, ki se po pomembnosti lahko vrsti med doživetjem poroke in rojstvom otroka.

Sklep

V prispevku sem obrazložila, kako droge razširjajo meje spoznanja v okvirjih notranjega sveta, če ima užiivalec do njih primeren pristop in dober namen. In s tem sem tudi predstavila drugo plat zgodbe, kako z napačnim pristopom človek doživi poraz. Omenila sem problem predsodkov v tej tematiki in njihovo pretiranost ter jih tudi poskušala obrazložiti. Osredotočila sem sem na uporabo psihedelikov in njihove zdravilne lastnosti, svet metafizike, v katerega užiivalca popeljejo in problematiko dožemanja tega sveta za človeštvo. Prišla sem do zaključka, da da droge razširjajo meje spoznanja v okvirjih naše duše in razuma.

Literatura

Huxley, Aldous (1953), *Vrata zaznavanja*, Studia humanitatis minora, Ljubljana

Marić, Damjan (2013), *Nova dognanja o uporabi psihedeličnih spojin v terapevtske in raziskovalne namene*, Gorazd Drevenšek, Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije, Koper

<http://www.write-aholic.com/william-s-burroughs-junky-a-spiritual-quest-via-heroin/>

<https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2624&context=etd>

https://www.youtube.com/watch?v=20SrOWscISw&has_verified=1

<https://www.youtube.com/watch?v=U3IWVLuc6CE>

<https://www.faust.com/the-oldest-representations-of-hallucinogenic-mushrooms-in-the-world-sahara-desert-9000-7000-b-p/>

Jan Kunstek, 1. a, *Kislina*

Koronavirusna kriza kot miselni izziv

Ronja Trušnovec

Borut Ošlaj: *Filozofija v karanteni II: Kriza, virus, etika* (Slovensko filozofsko društvo, objavljeno na Youtubu)

Predavanje profesorja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani dr. Boruta Ošlaja se ukvarja s problemom etike v smislu izbire pravilne rešitve in postavlja človeka v pozicijo nekoga, ki je podrejen oz. je del nečesa večjega - narave.

Filozofija v karanteni II.: Kriza, virus in etika. Pogovor z dr. Borutom Ošlajem (Vir fotografije: splet.)

Izhaja iz osnovnih tez Kanta, kaj lahko vemo, kako na to reagiramo in posledično kaj je človek.

Ker je življenje ultimativna vrednota in s tem povezano zdravje, človek po svoji naravi ščiti to vrednoto in vse druge prilagodi temu. Rešitve so vezane na to vrednoto in pri izbiri deluje nagonsko (telesno), kar avtor razloži kot edino možno. Pri iskanju rešitev se vključi možnost uma, kar pomeni, da pri iskanju rešitev išče pot, s katero bo zaščitil življenje. Izbira karantene, izolacije in s tem zaščito drugih, bolj ranljivih od sebe. Ker ima vest in

je odgovoren (prenašalec), sam sebe izolira in s tem zmanjša možnost prenosa bolezni na druge.

Ta direktiva je sicer postavljena s strani višjega organa (vlada), ki omeji človeka v gibanju in ga s tem postavi v pozicijo nemoči oz. lastne presoje, vendar ta kljub temu to lahko opraviči in se ob tem dobro počuti, ker je on sam prispeval k temu, da se bolezen ne širi naprej.

Res se nekateri sprašujejo, kaj ti bo zdravje brez svobode, vendar je svoboda v tem primeru napačno definirana, saj menim, da je prav, da človek išče svobodo znotraj meja mogočega. (Tvoja svoboda sega do meje svobode drugega).

Ali je človek izbral pravo pot? V tem primeru težko vemo, ker je situacija nova in noben ne ve, kakšne bodo posledice. Gospodarske posledice so očitne, ne vemo pa, kako obsegajoče so, saj nam določene stvari, ki se dogajajo na političnem in gospodarskem področju, niso znane.

Sama menim in se strinjam s profesorjem, ko govori o tem, da je človek dobil možnost za razmislek o tem, kaj je in kako zelo je pomemben le v kontekstu nečesa večjega (narave).

Dotakne se tehnologije in pomena le te za obstoj človeka, saj nam je omogočila fizično izolacijo in s tem prenašanje bolezni, kar nam da vedeti, da si s tehnologijo lahko pomagamo, je pa v naših rokah, ali jo bomo tudi zlorabili.

Misli o pandemiji novega koronavirusa

<https://val202.rtvsllo.si/2020/03/zdaj-moramo-poglabljati-clovecnost/>

Pater **Karl Gržan** v videoposnetku pove, da če človek živi v tihoti oziroma v samotni, naš duh doživlja stisko, nelagodje, a se vseeno poskuša osvetliti. Mnogi ga pokličejo, da se z njim pogovorijo. Sedaj je res neverjetno, kako smo ljudje med seboj povezani. Vsak od nas pade v nekakšno temačnost počutja, vendar je pomembno, da znamo to osvetliti, da se ne prepustimo pesimizmu in zastraševanju. Določen strah je pomemben, vendar samo konstruktiven, torej ta, da se ljudje odmaknejo pred nevarnostjo, pred okužbo z virusom. Med ljudmi je velika zbežanost. Za te čase so zelo pomembne misli in čustva, ki skrbijo za našo dušo in nam prinašajo optimizem in upanje. Dandanašnja poročila pa počno ravno obratno. Zadnje čase vidimo, da so se vrednote povrednotile. Dosti stvari se je obrnilo na dobro, med nami pa je tudi skušnjava, nevarnost in strah, zgodijo pa se lahko tudi manipulacije in ustrahovanje tistih, ki sedaj vodijo našo državo in postavljajo pravila za vse nas. Pomembno je, da ne obupamo. Vse pa je strah, da ne bo več tako, kot je bilo.

Pater Karel Gržan (Vir fotografije: splet)

[https://val202.rtvsllo.si/2020/03/srecko-horvat/Hrvaški filozof **Srečko Horvat** je v videoposnetku povedal, kako je Zagreb doživel poleg epidemije še potres, ki je nekako nasprotoval pravilom epidemije. Pozivali so, da nihče ne sme zapuščati hiš in stanovanj in nasprotno v primeru potresa, da naj vsi nujno to storijo. Epidemija je za vse nas nekakšno novo odkritje. Ne misli, da je virus konec sveta. Meni, da kriza odpira drugačen svet po koronavirusu. Misli, da pojem distanciranja napeljuje na napačno pot, ker ne moremo ohranjati odnosov brez stikov. Po drugi strani pa sedaj potrebujemo več sodelovanja kot kdajkoli prej. Torej sedaj imamo več dela in več povezovanja. Dejstvo pa, da ne smemo](https://val202.rtvsllo.si/2020/03/srecko-horvat/Hrvaški-filozof-Srečko-Horvat-je-v-videoposnetku-povedal-kako-je-Zagreb-doživel-poleg-epidemije-še-potres-ki-je-nekako-nasprotoval-pravilom-epidemije-Pozivali-so-da-nihče-ne-sme-zapuščati-hiš-in-stanovanj-in-nasprotno-v-primeru-potresa-da-naj-vsi-nujno-to-storijo-Epidemija-je-za-vse-nas-nekakšno-novo-odkritje-Ne-misli-da-je-virus-konec-sveta-Meni-da-kriza-odpira-drugačen-svet-po-koronavirusu-Misli-da-pojem-distanciranja-napeljuje-na-napačno-pot-ker-ne-moremo-ohranjati-odnosov-brez-stikov-Po-drugi-strani-pa-sedaj-potrebujemo-več-sodelovanja-kot-kdajkoli-prej-Torej-sedaj-imamo-več-dela-in-več-povezovanja-Dejstvo-pa-da-ne-smemo)

ven, ne pomeni, da ne moremo biti dejavni. Sedaj ta odmaknjenost med seboj postaja normalnost in se ne bo popravila, da bo takšna kot je bila prej. Tisti, ki niso pravočasno reagirali in ukrepali in se temu le smejali, pa imajo sedaj hude posledice.

Potres v Zagrebu (Vir fotografije: splet.)

<https://4d.rtvsllo.si/arhiv/porocila/174683690>
Slovenska filozofinja **Renata Salecl** je v videoposnetku povedala, da so mediji naredili preveliko paniko in naredili veliko škode, zato smo se ljudje ukvarjali s tem, kdo uživa na račun drugih. Nekateri so bili doma in gledali po poročilih posnetke tistih, ki so zunaj uživali in so jim bili nevoščljivi. Meni pa, da je prišlo do tega, da so kazali enake posnetke in namerno lovili ljudi, da bi jih ujeli na kamero. Nekateri pandemijo zanikajo, da sploh ni resnična in da se njim ne more zgoditi, da zbolijo. Taki ljudje povzročijo največ škode. Ljudje ne morejo biti ves čas zaprti, vsak mora iti tudi malo ven na zrak, saj so to tudi naše potrebe. Sedaj smo v močni tesnobi in v strahu, ker nihče ne ve, kdaj in kako se bo končalo, kar nas vse najbolj skrbi, zato lahko nastaja tudi agresivnost med ljudmi. S prevelikim nadzorovanjem in s sledenjem sprožamo čustva pri ljudeh, da bi drug drugega morali nadzorovati. Ne vemo, koliko časa bo to še trajalo. Ljudje ne pomislijo na nevarnosti in posledice obolenja z virusom, torej na smrt, dokler jih ne doleti same in nato to obžalujejo. Hitro pozabimo, da lahko zbolijo vsakdo.

Petra Skerlep

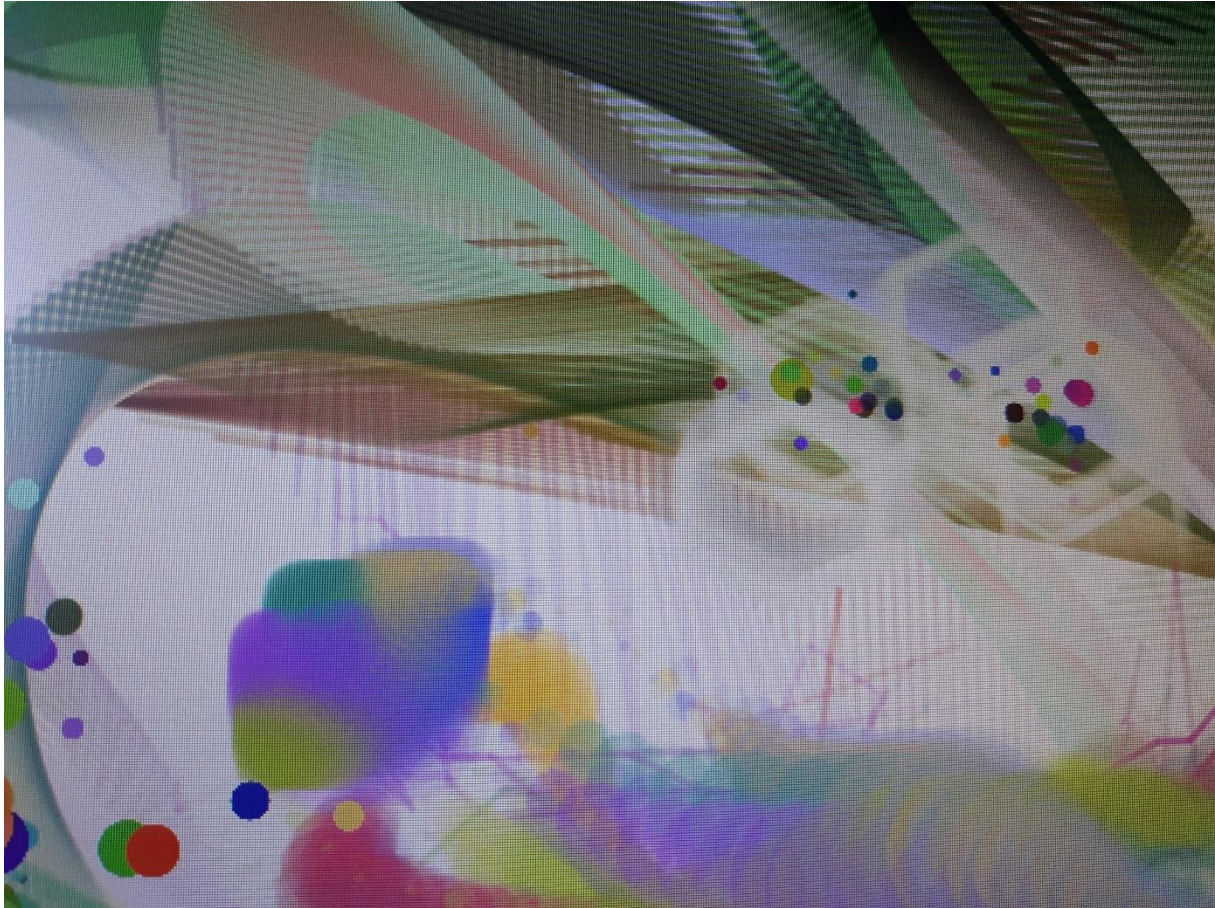
Renata Salecl in Marcel Štefančič (Vir fotografije: splet.)

Epidemija, ki sedaj razsaja po svetu, je pokazala, da solidarnost med ljudmi še ni propadla. Pokazala je, da sama solidarnost med ljudmi še živi, veliko bolj hipokritična je solidarnost med državami, ki je bila na preizkušnji zadnjih nekaj tednov. Stiska, ki je zajela ljudi, je pokazala, da si ljudje med sabo še znamo pomagati in poskrbeti za tiste, ki imajo manj ali pa se soočajo z drugačnimi težavami. Večina ljudi tudi drži varno razdaljo do ostalih, ter se drži higienskih pravil iz strahu za svoje zdravje in strahu pred nevarnostjo, ki bi jo lahko predstavljali za ostale. Za tako stanje se imamo zahvaliti dobremu osveščanju s strani medijev in države, ki so v prvem tednu same krize ljudstvo sproti obveščali in spodbujali k mirnosti in potrpežljivosti. Kljub vsem pozitivnim aspektom, pa se ljudem, ki so sedaj po večini zaprti svojih domovih, porajajo mnogi problemi. Sama karantena nas je postavila pred popolnoma nove izzive, saj smo morali popolnoma spremeniti svoj način življenja. Način življenja se je popolnoma spremenil in na ljudi drugače vplival, saj smo ljudje različno občutljivi na spremembe. Prav tako smo morali sprejeti izziv, da večino dneva oz. tedna preživimo z istimi ljudmi. Sama solidarnost držav pa je izginila v trenutku, ko je virus potrkal na naša vrata. V veliko državah je velik porast nacionalizma in sama suverenost je praktično izginila. Ko je bila Italija v težavah,

se noben ni potrudil, da bi Italiji poslal pomoč, ampak se je vsaka država pripravila na svojo krizo in nobena ni namenila pogleda ali sočutja čez svoje meje, kar kaže, da je misel o evropski solidarnosti samo pretveza in laž samemu sebi.

Med to krizo in zmedo, ki sedaj vlada v narodu, pa seveda poskušajo izrabiti politiki za svoje interese. Zadnje dni je v medijih veliko govora o militarizaciji države, še posebej na mejah, namesto da bi bila pozornost namenjena zdravstvu. Prav tako se je zelo povečal nadzor nad narodom, kar v času epidemij ni napačno, lahko pa postane problem, ko epidemija mine in se ukrepi za dodaten nadzor ne ukinejo. Tukaj se lahko zelo hitro srečamo z vprašanjem svobode in človekovih pravic. Prav tako je sprejemanje interventnih zakonov, ki so sicer trenutno potrebni, lahko v prihodnosti velik problem, če se jih ne bo spremenilo, ko se razmere umirijo. Po mojem mnenju je ta epidemija spodbudila razmišljanje o delovanju družbe, ki se bo zagotovo potrebovala vsaj malo rekonstruirati, saj bomo zelo težko zaživel na isti način kot pred epidemijo.

Maks Istenič

Petja Božič, 1. f, *Neskončnost*

Temeljni pojmi filozofije

Pino Hiti Ožinger

Bolje je biti nezadovoljen Sokrat kot zadovoljen prašič

Je bolje biti srečen ali odgovoren? In ali je mogoče biti oboje? Na ta vprašanja imajo filozofi raznolike poglede, a jasno je, da sta oba pojma, tako odgovornost do skupnosti in tudi sreča posameznika, skoraj vedno v ospredju vsakega etičnega razmišljanja. Če se bolj poglobimo, vidimo, da se v resnici sprašujemo o individualizmu in kolektivizmu ter o razmerju med njima.

Izrazito individualistično pozicijo ima večina hedonistov, ki zagovarjajo predvsem stališče »zadovoljnega prašiča.« To pomeni, da dajejo prednost sreči posameznika. Čeprav je morda Epikur menil, da mora biti skupnost srečna kot pogoj za posameznikovo srečo, se vseeno ogiba kakršnekoli politične akcije, saj naj bi te kalile posameznikov duševni mir. In s tem stališčem ima gotovo prav, kar lahko vidimo že, če smo pozorni na duševno stanje politično aktivne mladine danes. Če skrbimo za skupnost in jo postavljamo pred naše »kratkotrajne,« interese ugodja, torej interesi, ki nam zagotavljajo srečno življenje, ne pa nujno tudi našim potomcem, nase prevzemamo zelo veliko odgovornost, ki s sabo prinaša skoraj gotovo nesrečo.

Tako odgovornost bi lahko povezali s Sartrovo, ki je z vedno večjo širitvijo kapitalizma in njegovim vplivom na naravo in splošen propad altruističnih vrednot, vedno bolj aktualna. Če upoštevamo, da ima po Sartru vsak človek ultimativno svobodo (pa naj bo ta resnična, kot je on menil, ali pa tudi navidezna), potem ima vsak človek tudi ultimativno odgovornost do svojega položaja v družbi in tudi do družbe same. To lahko, in tudi pogosto res, pride v konflikt z našo srečo, kar pomeni, da kaj kmalu naša življenjska sreča ni več etični cilj, vendar je to sreča skupnosti, za katero se je treba žrtvovati.

Platonov Sokrat je tako etični mislec v službi skupnosti, nekdo, ki postavlja korist skupnosti pred korist posameznika, tudi če je

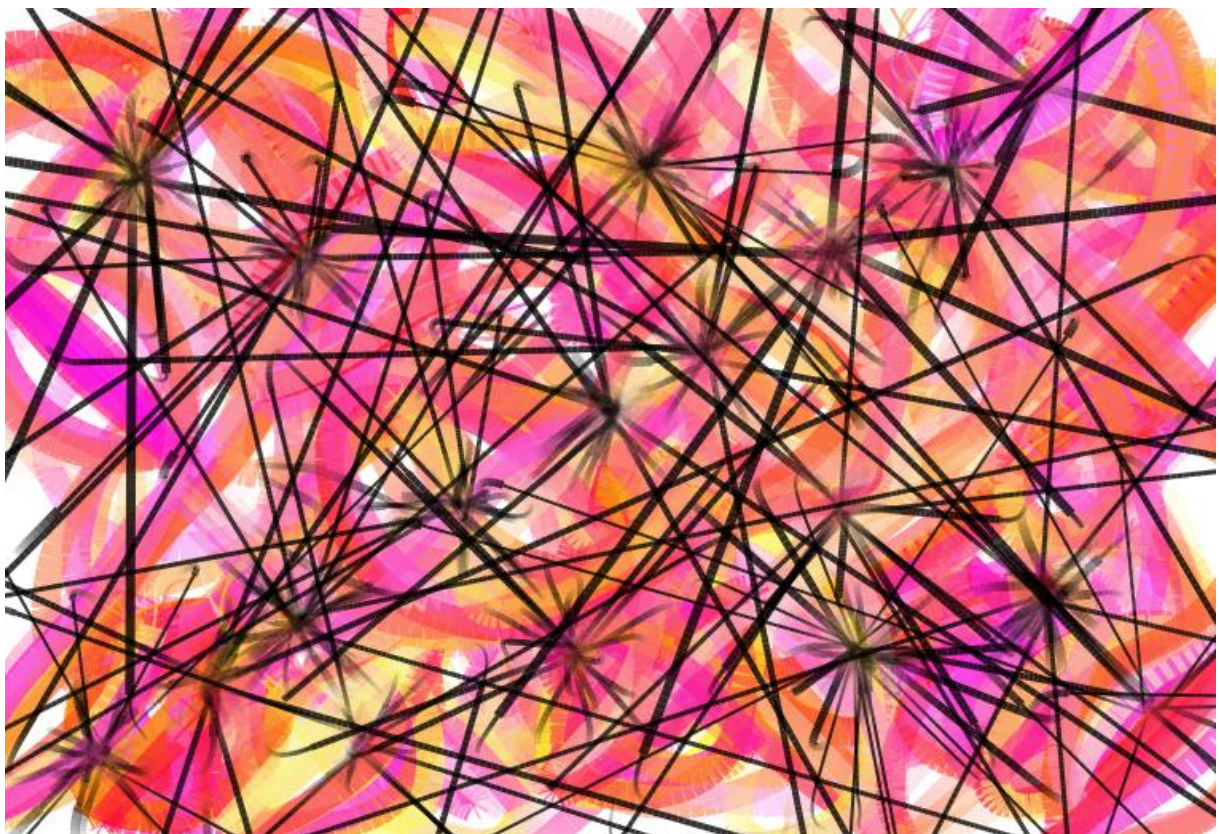
posameznikova sreča v trenutku skaljena. Njegova *Država* je postavljena tako, da gleda proti skupni boljši prihodnosti, za katero je potrebno veliko osebnih žrtvovanj. Torej se je boljše boriti za boljšo prihodnost in trenutno (v širšem časovnem pregledu) slabiti svoj duševni mir?

Mislím, da je ta aktualna dilema dobro predstavljena prav v Cankarjevih *Hlapcih* z Jermanovim likom, ki na koncu duševno propade pod prevelikim pritiskom eksistencialne odgovornosti. Čeprav njegovo delo nadaljuje Kalandar in je konec na nek način pozitiven, lahko vidimo, da je odgovornost močna sila, ki pod prevelikim pritiskom ruši posameznikovo voljo do delovanja v službi skupnosti. Zato bi lahko bila ideja Epikurejskega duševnega miru, pridobljenega z zmernim uživanjem dobra, če bi bila uporabljena v pravi meri in se ne bi oddaljila od glavnega cilja skupne sreče. Biti apolitičen zaradi svojega duševnega miru je ravno toliko kontraproduktivno, kot je kontraproduktivno predajanje vsakega svojega dejanja koristi skupnosti in posledičen osebni propad. Z drugimi besedami: trpljenje za skupno dobro je potrebno, a le v tolikšni meri, da ne izgubimo motivacije in ne pozabimo za kaj se sploh borimo.

Zanimiv približek takemu delovanju bi bila Aristotelova etika, ki je hkrati nekoliko hedonistična, a tudi kolektivistična z ozirom na skupno dobro. Gonilo Aristotelovih dejanj so ugodje in bolečina, ki nam pomagajo najti pravo pot. Človek, ki deluje v skladu s takimi vrtilinami, je duševno miren in srečen, ampak to ne pomeni, da deluje predvsem za lastno korist. Sreča v Aristotelovi etiki je predmet politične filozofije, znanosti, ki preučuje, kaj bi lahko bilo najboljše za skupnost. Če hočemo srečo za največ ljudi, moramo delovati politično. Pa vendar je osebna sreča pomembna, saj je ta tako predpogoj kot tudi cilj političnega delovanja. Aristotelove vrtiline so morda le grob oris idealnega človeškega delovanja, ampak mislim, da dobro prikažejo

pomembnost trpljenja in uživanja pri izbiri naših dejanj.

Občasni užitki nam ponujajo majhen okus večje sreče naše osebne utopije, za katero je treba tudi trpeti. Skupnost bi morala biti na prvem mestu, ampak nič ne bomo dosegli, če ne znamo tudi zmerno uživati.

Lara Zeljković, 1. e, *Rio*

Valentina Gržina Panteizem

Panteizem - 'nazor, ki vidi boga v naravi, v vsem bivajočem'.

Panteizem enači Boga ali Božanstvo in naravo, kar je razglašal Spinoza v svoji znameniti formuli *Deus sive natura*.

Panteizem opisuje povezanost Boga z naravo, ampak kaj sploh je narava, ki jo panteizem enači z Bogom ozirom božanstvom? Ne pojmuje samo fizičnega in snovnega sveta ter biološkega življenja, ampak je ravno tako daleč od novoveškega "znanstvenega" materializma in ateizma kakor od klasičnega (mono)teizma.

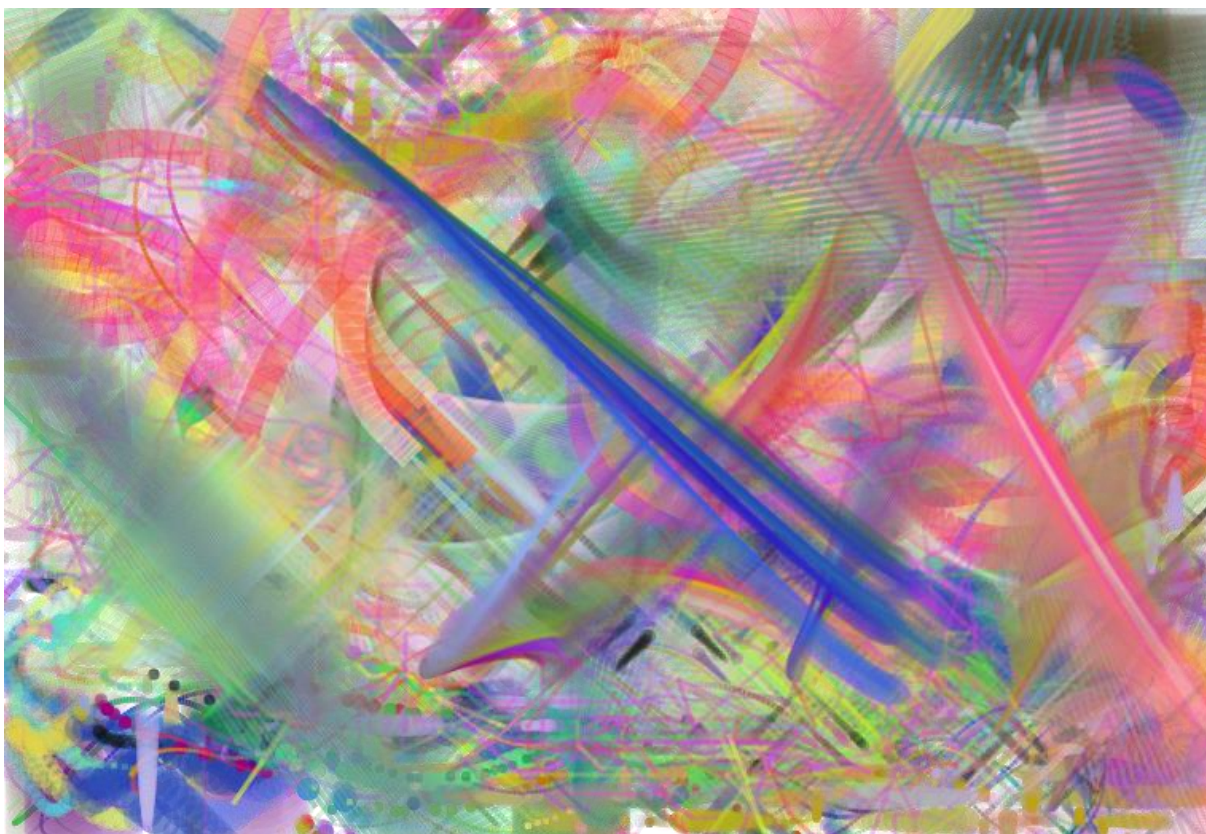
Izraz *panteizem* izhaja iz začetka 18. st., skoval pa naj bi ga angleški filozof John Toland in navezoval naj bi se na Barucha Spinozo v Tolandovem delu *Pantheisticon* (1720). Toland je besedi "panteist" in "spinozist" uporabljal kot sinonim za tistega, ki enači Boga in naravo ter eno in množstvo: "vse stvari v svetu so eno in eno je vse in vse je v vseh stvareh" (Cit. po: Michael P. Levine, *Pantheism. A non-theistic concept of deity*, Routledge, London 1994, str. 17). Spinozizem oziroma na sploh celotno stališče panteizma je bilo s strani krščanskih (in tudi judovskih) teologov vzeto kot ateizem ali celo materializem, namreč *pretirano poveličevanje* narave oziroma fizičnega sveta. S to obsodbo ostaja bistveno vprašanje "V katerem pomenu je narava mišljena kot Bog/božanstvo oziroma kot božanska?".

Za panteizem lahko rečemo, da gre pretežno za "filozofsko religijo" oziroma filozofski nazor, in po tem se panteizem precej razlikuje od nam poznanih religij. Treba pa je poudariti, da panteizem ni samo filozofski nauk, ampak daje poudarek tudi na religiozne vidike, če religijo "smatramo" kot čaščenje svetega. Pri panteizmu gre predvsem za čustveni odnos do narave ter za občudovanje ter ljubljenje vsega, kar je in biva. V nekem smislu to pomeni, da tisti, ki se ima za panteista, ljubi in časti vsako živo bitje, še najmanjšo mušico, še najmanjši

kamenček ter vsako zvezdo, ki sije na nebu. Seveda pa to ne pomeni, da je vsaka majhna stvar za panteista božanstvo. Edino božanstvo panteizma je vseobsegajoča "enost", vsako bitje in stvar, je pa vredno ljubezni in čaščenja, ker vsa bitja in stvari sestavljajo "božansko enost".

Kaj torej Spinoza sploh misli, ko piše o Bogu, in kaj, ko piše o naravi? Najprej ju moramo razumeti, da jih lahko sploh enačimo. Spinoza je bil deležen ogromno kritik, saj naj bi podpiral materializem in/ali ateizem, ampak kar so vsi nasprotujoči spregledali je, da Spinozova trditev 'Narava je Bog' pomeni tudi njen obrat 'Bog je narava'. Res je, da Spinoza pripisuje naravi božanskost, toda nič manj ne drži, da Bogu pripisuje 'naravnost', in ravno v tem je bistvo njegovega panteizma: Bog-ali-narava je vseobsegajoče Eno, ki je *eo ipso* božansko. Spinozov Bog je vseobsegajoč: Vse, kar je, je v Bogu in brez Boga ne more nič ne biti ne pojmovati se.

Mnogo ljudi misli, da je Bog človek iz telesa in duha, ter da je pripisan oziroma določen trpljenju. Toda ravno iz panteizma je razvidno, kako daleč so od resnične spoznave Boga. Ko sem sama razmišljala o panteizmu in razumevanja le-tega, sem prišla do sklepa, da panteizem zadostuje tistim, ki so nekje ne sredi svojega "življenjskega pota". Dandanes imamo mladi redkokdaj posluš za božanskost narave in vesoljstva ter naš obstoj podcenjujemo. Namesto "osvajanja Zemlje" v mislih, panteizem uči, da upoštevanje in spoštovanje zahteva nenehno prizadevanje, da bi razumeli ekosisteme. Panteizem ne zagovarja etike, izpeljane iz naravnih fenomenov. Panteistična okoljevarstvena etika ne izvira iz tega, da bi imela naravno obnašanje drugih živih bitij za vzorec človekovega. Panteizem priznava enkratnost človeškosti in njegova etika izvira iz človeških sposobnosti za empatijo, sočutje in mistično enost z vsem drugim naravnim svetom.

Filip Novaković, 1. e, *Komplikacija*

Iza Florjanič **Svetovni etos**

Nemški koncilski teolog in katoliški duhovnik Hans Küng v delu, ki je izšlo leta 1990, z naslovom *Projekt svetovni etos* ugotavlja, da človeštvo ne more preživeti brez novega univerzalnega etosa, pri tem pa zahteva koalicijo verujočih in neverujočih. Zaveza svetovnemu etosu je po Küngu nujna zaradi treh razlogov: prvič, ni svetovnega miru brez verskega miru, drugič, ni miru med religijami brez dialoga med religijam in tretjič, ni preživetja človeštva brez svetovnega etosa. Štiri temeljne pravrednote svetovnega etosa pa so: svetost življenja, posvečenost mrtvih, dostojanstvo človeka in zlato pravilo etičnosti. Religije so vzrok vojn, fanatizma, premoči, a morale bi ustvarjati mir in si prizadevati za dialog. Nova svetovna etika je predvsem etika dialoga.

Küng zavrača vsakršno poveličevanje trpljenja. Ne iskati trpljenja, temveč ga, če ne gre drugače, zgolj prenašati. A najbolje: "Trpljenja naj ne bi le prenašali, marveč naj bi se borili proti njemu". Tudi z evtanazijo. Za merilo

svojega odnosa do evtanazije Küng izpostavi evangelij; obenem pa zavrne, da bi bila kriterij lahko še zmerom prevladujoča srednjeveška teologija in iz nje izvirajoče cerkveno pravo. Na podlagi tega uvida je Küng izrecno podprl ne le pasivno, ampak tudi aktivno evtanazijo. S tem se strinja tudi več zdravnikov, ki so prav zaradi nepotrebne in zato nedopustnega trpljenja evtanazijo podpirali.

Globalni etos vključuje vse religije in vse neverujoče in je zato po pravici človeški etos in svetovni etos. Ta skupni etos bo družbo ohranjal in povezoval, ko bomo dosegli preobrat v mišljenju, se zavezali etosu in odgovornosti in ko nam bo jasno, da etične norme in merila, ki jih zastopajo religije ali cerkve, ne morejo biti sredstva prisile, ampak pomoč in opora pri vedno ponovnem odkrivanju in uresničevanju življenjskih usmeritev, življenjskih vrednot, življenjskih drž in cilja življenja (osvobajajoči etos). Te religije tudi ne morejo ljudi deliti in obsojati, ampak jih vabiti, spodbujati in zavezovati (tolerantni etos).

Ideja svetovnega etosa kot zavest skupnega temelja osnovnih etičnih vrednot, meril in drž je za mirno sožitje ljudi, ki danes živijo v Sloveniji v odprti in pluralistični družbi, dobra duhovna podlaga za gradnjo mostov. Izredno pomembna je tudi za odgovorne v politiki, v gospodarstvu, v znanosti in v kulturi. Danes smemo tudi v sekularni državi ponovno govoriti o etosu in o religiji, ki ima nesporne zasluge za etos, obenem pa smemo pričakovati njen posebni prispevek k sožitju v družbi.

Moderna družba se v svoji globini ne povezuje in ne vzdržuje prek fundamentalizma, moralizma ali pluralizma poljubnosti, temveč le prek obvezujočega in povezujočega etosa: s temeljnim konsenzom o nekaterih elementarnih skupnih vrednotah, merilih in držah, ki omogočajo povezavo med samouresničenjem posameznika in njegovo solidarnostno odgovornostjo. Ta skupni etos je za verujoče utemeljen v veri v zadnjo resničnost, ki ga tri monoteistične religije, sklicujoč se na Abrahama, imenujejo Bog. Takšen skupni etos ne sme deliti družbe in mora biti zato podprt in podkrepjen s humanimi nagibi. Tako ta skupni človeški etos zaobsega in združuje različne družbene skupine, politične stranke, narode in religije, pravzaprav celotno človeštvo. V tem smislu je to etos človeštva.

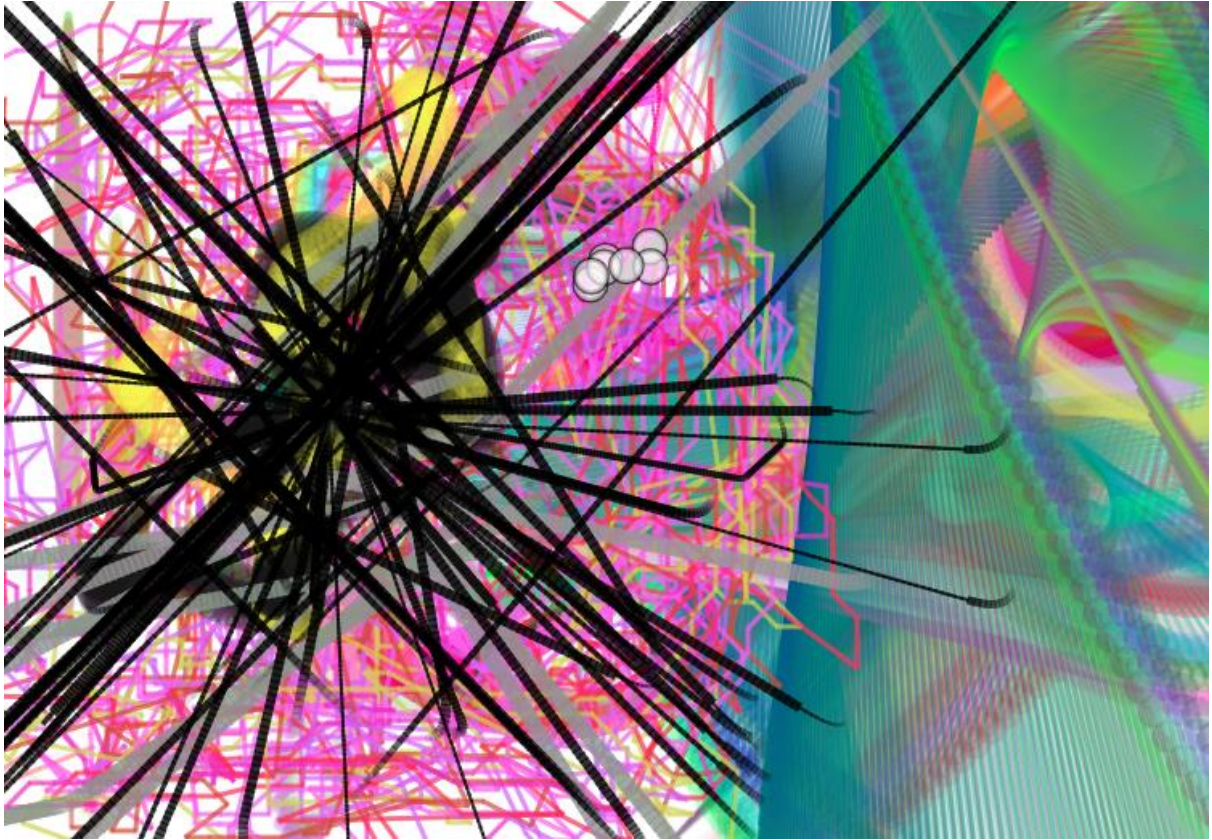

Hans Küng (Vir fotografije: splet)

V sedanjih dramatičnih političnih razmerah se ponovno izkaže kot zelo aktualna in nujna ne le deklaracija Združenih narodov o človekovih pravicah, ampak tudi Deklaracija o svetovnem etosu, ki jo je sprejel Parlament svetovnih religij septembra 1993 v Chicagu. Ko v medijih vsak dan spremljamo prizore nečloveških grozot na kriznih področjih vojn ali tudi po nekaterih šolah po svetu, potem načela svetovnega etosa, ki so bila formulirana pred skoraj dvajsetimi leti in so v tem času doživela širok in globalni odmev, dobijo novo veljavo in aktualnost kot temeljna podlaga svetovne politike in vsake civilne družbe. Na prvem mestu je princip človečnosti. Z vsakim človekom moramo ravnati človeško, humano in ne nečloveško ali celo zverinsko. Takoj za tem je načelo vzajemnosti. Glede na spiralo nasilja in maščevanja se moramo spomniti primer: "kar ne želiš, da bi ti drugi storil, tega ne stori drugemu." Te etične imperative je mogoče utemeljiti in udejanjiti v različnih religijah in filozofijah na zelo raznolike načine.

Viri

- "Digitalna Knjižnica Slovenije." *DLib.si - Kaj Povezuje in Ohranja Sodobno Družbo?*, www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OOA3SM0R/45a20dce-de10-497c-a271-b18c51139333/PDF.
- "Digitalna Knjižnica Slovenije." *DLib.si*, www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LH2QHMMK/db509bc8-8c5b-4a17-81f4-6f4f1150c853/PDF.
- Hribar, Tine. "Poslednji Dih Človekovega Dostojanstva." *Delo*, www.delo.si/sobotna-priloga/poslednji-dih-clovekovega-dostojanstva-156049.html.

Jakob Zupančič, 1. e, *Vojna in mir*

Refleksije dijakov ob poslušanju pogovorov v oddaji *Filozofija gre v svet*

Tjaša Šeško

Filozofija kot terapija - terapija kot filozofija

Filozofija kot terapija - terapija kot filozofija

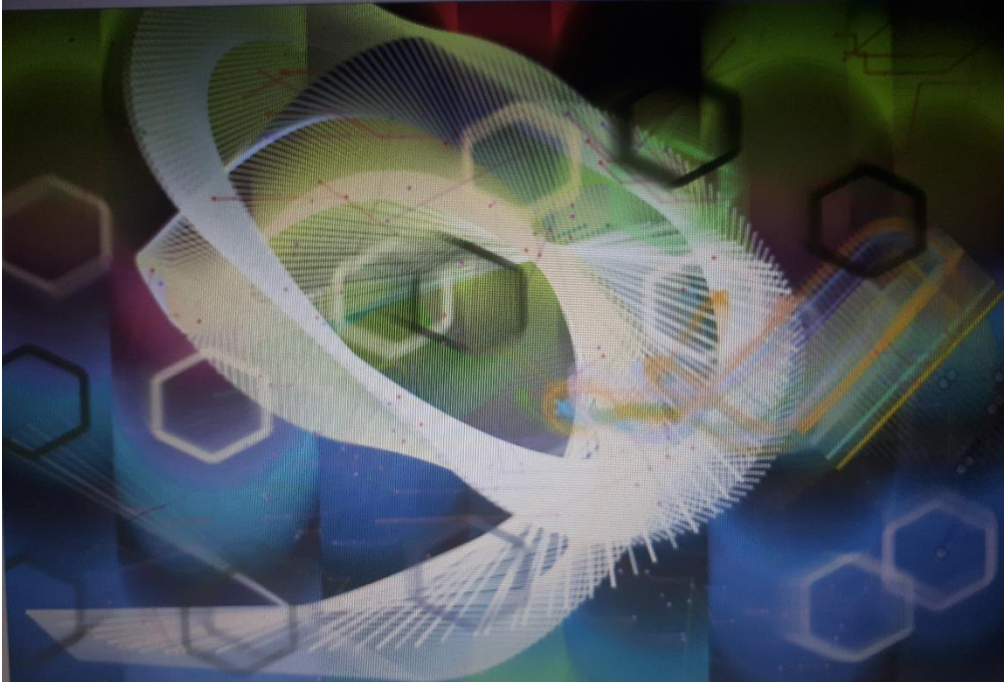
Pogovor teče o tem, kako filozofija vpliva kot terapija. Večina ljudi ne poveže med seboj filozofije in terapije, vendar več je takšnih ljudi, ki dejansko kažejo zanimanje za to. Vedno večji interes je za stoicizem. Ljudje čutijo, da je v filozofiji vseeno prisotno nekaj, kar bi lahko pomagalo pri stiski človeka. Veliko ljudi gre k psihoterapevtu, z željo po boljšem razumevanju sebe in življenja. Filozofija je vedno tako vplivna., vedno je zajemala vse razsežnosti človekovega biti. Prepletala ste gojenje in umetnosti življenja in gojenje umetnosti umiranja. V moderni filozofiji ima pomembno vlogo meditacija. Izpostavljena je duhovna, spiritualna praksa. Ideja klasičnih pristopov je bila ta, da se razvije vrsto tehnik, ki ti pomagajo gojiti specifične vrline, s katerimi se lahko soočaš v določenih situacijah. Primer tega je meditacija. Treba je biti pozoren na dogajanje in se ga zavedati. Obstaja delo za več vrst meditacij. Gre za to, da se pripraviš na stvari, ki so neizbežne, kot so bolezen, smrt izguba ... izjemno pomembna je tudi človečnost. Tesnobe se med seboj razlikujejo. Filozofija je kot terapija bistveno bolj kompleksna, kot si predstavljamo. Dejansko moramo odvreči to, kar smo. Sokratski dialog je zrcalo tega, kar počneš v lastni praksi. Če bi vsi vedeli, kar bi morali vedeti, ne bi bilo trpljenja. O človekovi eksistenci vemo le eno stvar in to je smrt. Vsi vemo, da obstaja, zato si ravno ljudje s težavami vzamejo življenja,

zaradi trpljenja in tesnobe. Ena tistih, ki zelo pomaga pri terapiji, je fenomenologija. Znanost nam prikazuje realnost takšno, kot je. Pomemben je fenomenološki pristop k človeku.

Tjaša Šeško

Govorice umetnosti - filozofija in glasba

V tej oddaji je tema umetnost s poudarkom na glasbi. Sodobna umetnost je tista, ki je nedokončana, neizpolnjena, ker ni dovolj sama sebi, temveč potrebuje gledalca, ki temu sledi. V današnjem kapitalizmu sta umetnost in trg precej povezana. Glavni problem je, da je umetnost postala industrija. Postala je plen dobičkonosnosti, kajti industrija zelo vpliva na umetnost. Sprašujejo se, kaj je lepega na glasbi. Ima namreč več načinov uporabe glasbe. V glasbo moraš dati nekaj kar omogoča abstraktno umetnost. Je tista, ki nas popelje najdlje v odnosu do nas samih. Velja za sredstvo pripovedi. Nekateri glasbe ne razumejo materialno, temveč pojmovno. V skladbo se je treba dobesedno vživeti, da se jo lahko izvede. Ni pomembna vedno le lepota glasbe, temveč njena razumljivost. Razlikuje se med formalno in fureativno glasbo, ko se pojavijo čustva, pojem lepega, močna razpoloženja. Če poslušáš dovolj glasbe, se jo naučiš poslušati, kar velja za večščino. Dandanes smo s poezijo izgubili stik, ker je ne poslušamo, ampak jo samo beremo, vendar čar stika s poezijo ne bo nikoli izginil. Dojemanje sveta skozi glasbo danes velja za vredno stvar. Pomembna je tudi estetika in s tem lepo in grdo umetnost je namenjena tudi grdemu. Ljudje se ne ukvarjajo s tem, kako se bodo z glasbo dotaknili ljudi, na kar vpliva sodobna industrija. Tudi glasba se v osnovnih in srednjih šolah poučuje nesmiselno, celo napačno. Sodobnost je pravi pristop v umetnost. To je uspelo predvsem likovni umetnosti. Umetnost se učimo v zvezi z lepoto. Estetika je čutno zaznavno spoznanje z velikim vplivom.

Luka Stupar, 1. e, *Glasba šestkotnikov*

Apokalipsa jutri? O umetni inteligenci

(<https://youtu.be/kIPVcFVregg>)

Umetna inteligenca ima več definicij, ker se iz dneva v dan posodablja in širi, ena izmed najbolj splošnih je ta, da pomislimo kaj je sistem, ki temelji na umetni inteligenci. Ta sistem svet opazuje in ga poskuša modelirati in posplošiti. Vedeti moramo, da umetna inteligenca ni samo računalnik, katerega namen je zavedanje samega sebe, saj se umetna inteligenca nahaja v vsaki elektronski napravi, ki opravlja takšne ali drugačne logaritme in procese. V angleščini je zelo popularna fraza »AI for good«, ki nam seveda pove, da je lahko umetna inteligenca dobra stvar in nekako poriva naprej razvitost na Zemlji, vendar menim, da se vseeno lahko bojimo prihodnosti umetne inteligence. Večina naprednih sistemov (avtonomnost avtomobilov, govoreči roboti ...) deluje tako, da jih človek zasnuje, nato pa se sistemi sami naučijo svojih nalog do perfekcije, neodvisno od človeka, to je dejstvo, ki nam pove, da so

te sistemi vedno bližje zavedanju sebe. V nadaljnjih desetletjih bo robotika tako napredovala, da bodo imeli roboti občutke, kar je po eni strani dobro, po drugi pa slabo, saj bi se tako kot ljudje borili za svoje dobro in se odzvali na svoje negativne občutke in se celo obrnili proti človeštvu. Kljub vsemu pa moramo pogledati umetno inteligenco s stališča moralno-etičnih vrlin. Na kakšen način se v sodobnem kapitalističnem svetu uporablja ta inteligenca v prid človeka? Kdo v ozadju sodeluje? Kaj je sploh namen vsega tega? Po vsej verjetnosti bo trajalo še kakšno desetletje ali dve, da se umetna inteligenca razvije do te stopnje, da bi lahko odgovorili na vsa zastavljena vprašanja. Vsekakor pa bodo posledice razvoja umetne inteligence tako dobre kot slabe.

Ula Tesner, 1. e, *Future*

Filozofski dogodki v šolskem letu 2019/2020

Obisk dogodka Kaži-POTI v noči: Filozofska POMEN-kovalnica z Buddho, Kanádo, Konfucijem in Lao Zijem, ki so ga v sklopu Noči raziskovalcev 27. 9. pripravili študentje in predavateljica Oddelka za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (dogodek so obiskali dijaki 4. c);

obeležitev svetovnega dneva nenasilja 2. 10. 2019 in dneva živali 4. 10. 2019 na GJP-ju ter izdelava plakata na temo nenasilja z dijaki 4. a;

počastitev Unescovega svetovnega dneva filozofije 21. 11. 2019: šolska prireditev ob dnevu filozofije je potekala v okviru **Plečnikovega dneva 22. 11. 2019**; dijaki 4. letnika so pripravili predavanja o vlogi spola v sodobni družbi (Pino Hiti Ožinger), o vprašanju človekove narave (Aljaž Košič) in o pojmovanju svobode v delu Johna Stuarta Milla (Kristian Šurbek). Po stopnišču in avlah smo razobesili citate filozofov, ki nagovarjajo k razmisleku o perečih vprašanjih sodobnosti. Ta dan pa smo z maturanti zaznamovali tudi z ogledom predstave Država v Slovenskem mladinskem gledališču in z udeležbo na Bioetičnem mini simpoziju, ki je v sklopu prireditev ob svetovnem dnevu filozofije potekal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani 17. 10. 2019;

Vir fotografije: šolska spletna stran.

predavanje v okviru humanističnega krožka GJP-ja: predavanje nekdanje dijakinje naše gimnazije, diplomirane filozofinje Tinkare Tihelj o bioetiki in filozofskih dilemah evtanazije 28. 11. 2019.

priprava sklopa filozofskih besedil za letošnjo številko dijaškega šolskega glasila Šubawski: Benjamin Virant, *On the problem of contingency ...*

Tajda Šabanov, Taja Regent Veras, Maja Popović, *Misli ob krizi zaradi širjenja novega koronavirusa*